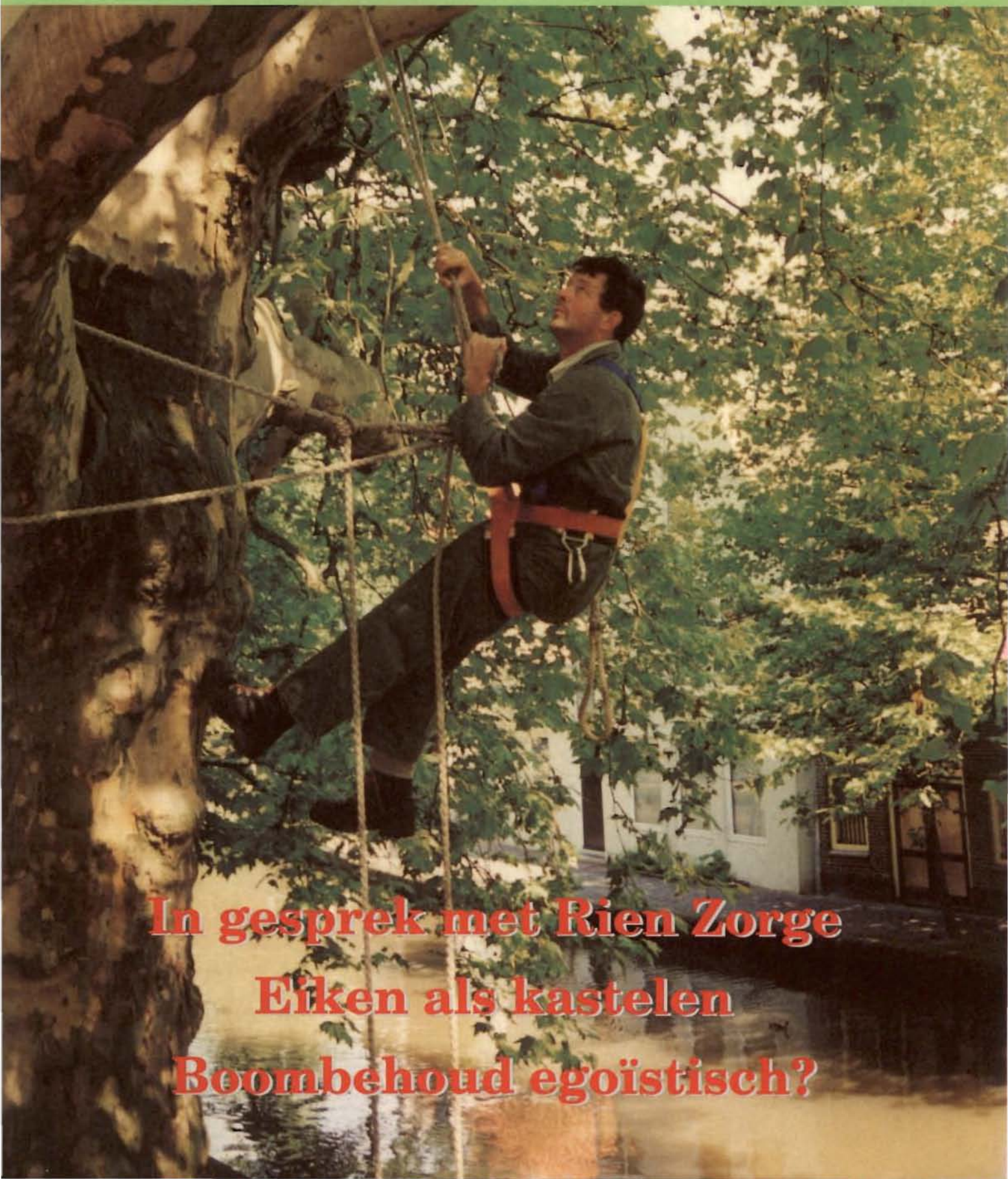

bomen | nieuws

Kwartaalblad van de Bomenstichting · nummer 3 · najaar 1997

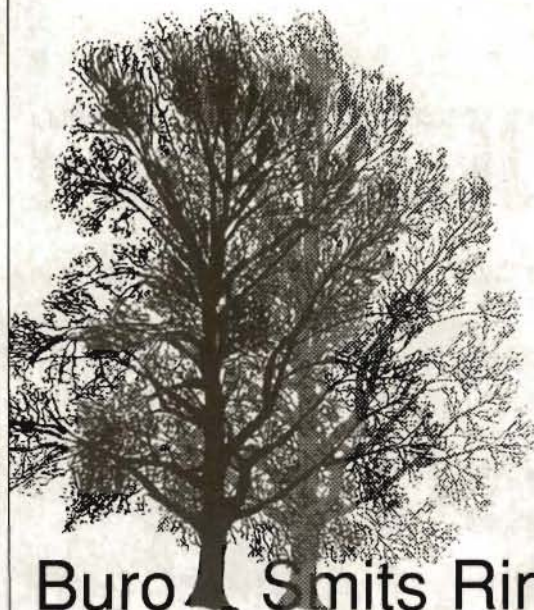
In gesprek met Rien Zorge
Eiken als kastelen
Boombehoud egoïstisch?

Mr B.M. Visser

*Juridisch Raadgever
Natuur, Bos en Landschap*

*Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon en fax: 0543 - 51 85 17*

Buro Smits Rinsma

adviseurs groenvoorziening en terreininrichting

- uitvoeringsvoorbereiding
- directievoering
- RAW-bestekken
- auto-cad-tekenwerk
- begrotingen
- kwaliteitsbewaking
- expertises
- groenbeheer

Markt 12d - Postbus 287 - 7240 AG Lochem
Telefoon 0573-254233 - Fax 0573-251788

PIUS FLORIS BOOMVERZORGING NEDERLAND

Minstens één boom?

Pius Floris Boomverzorging: boomverzorgers met een boom van een reputatie. Of het nu gaat om bodem- of ander onderzoek, plantadvies, het vellen van een reusachtige boom in een binnentuin of het totale onderhoud (mét 10 jaar garantie!) van een omvangrijk gemeentelijk bomenbestand. Kwaliteit en service voor gemeentelijke diensten en andere overheidsinstanties, ontwikkelings- en beheersorganisaties, particulieren en alle andere cliënten die in elk geval één ding gemeenschappelijk hebben... minstens één boom.

*Pius Floris Boomverzorging.
Gezond verstand,
voor een florissant
bomenbestand.*

PIUS FLORIS
BOOMVERZORGING

Pius Floris Boomverzorging heeft vestigingen in: ALMERE 036-5310501 • AMSTERDAM 020-6822463 • BUNDE 043-3652519 • DIEPENVEEN 0570-592945
GLIMMEN 050-4061979 • OUDELANDE 0113-548390 • VEENENDAAL 0318-555017 • VUGHT 073-6567235

Bomennieuws
22e jaargang
nummer 3, najaar 1997

Een uitgave van de
Bomenstichting te
Utrecht
Verschijnt 4 X per jaar
Oplage: 4500

Redactie:
Joop Comijs
Marjan van Elsland
Aart de Veer
Roelie de Weerd
Florentine van Eeghen

Eindredactie en
vormgeving:
Frank Moens

Productie:
Celeste Koen

Aan dit nummer werkten
mee:

Edwin Koot
Pierre Lombarts
Jeroen Pater
Annemiek Wintjes

Redactieadres:
Bomenstichting
Oudegracht 201 bis
3511 NG UTRECHT
tel (030) 234 07 78
fax (030) 231 03 31

Druk:
Van den Berg's Drukkerij
- Maarn

Bomennieuws is voor
donateurs gratis
jaarlijkse donatie
minimaal f 40,-
65+ f 35,-
Verschijnt 4 keer per jaar
ISSN 0166-784 X

Overname van artikelen
en berichten na overleg
met de redactie.

Bomennieuws is gedrukt
op 100% kringlooppapier,
volledig chloorvrij
gebleekt.

foto op de omslag:

*Bomenfonds en
Bomenschouw kregen
door een geslaagde
fondsenwerving onder
donateurs en een
investeringsubsidie
van het Ministerie van
LNV meer armslag voor
de uitvoering van de
werkzaamheden.*

foto: Edwin Koot

In dit nummer ...

70

Rien Zorge: Bomen plant je voor de toekomst

In 'bomenland' is hij geen onbekende. Als chef Bomen van de dienst gemeentewerken in Rotterdam wierp hij zich in de strijd voor een beter boombeheer, die in feite al op de teken-tafel begint. Vorig jaar ging hij met pensioen en kon de Bomenstichting Rien Zorge inlijven als contactpersoon. Roelie de Weerd sprak met hem over zijn aanpassing van de methode Raad, dubbele boompalen en zijn idee over het planten van minder in plaats van meer bomen in de stad.

73

Als een mol met de leiding door de grond

Jaarlijks wordt de Bomenstichting geconfronteerd met bomen die moeten verdwijnen als gevolg van renovatiewerkzaamheden aan rioleringen, kabels en leidingen. Naar ons idee beslissen de opdrachtgevers soms te makkelijk, het bomenbestand op te offeren voor een ruimer werkterrein. Met allerlei boortech-nieken kan tegenwoordig eenvoudig onder bomen doorgewerkt worden. Frank Moens stak zijn licht op bij ing. Frans Pigmans van de Vereniging voor Sleufloze Technieken.

86

Nazomer

In dit nummer de laatste bijdrage van Pierre Lombarts in de rubriek Dendrologische overpeinzingen. Hij besluit zijn serie met een persoonlijke vooruitblik op het najaar, waarin ons een overdaad aan kleurige vruchten te wachten staat. In 'Stamgasten' kunt u kennis nemen van zijn drijfveer om altijd met bomen en struiken bezig te zijn.

Eeuwenlange kapwoede

Het is toch ongeloofelijk dat mensen beginnen te denken over de vervanging van een boom als deze de anderhalve eeuw nadert. Onder het mom van "onze volgende generatie moet ook over goede en gezonde bomen kunnen beschikken", wordt in oude bomen de zaag gezet. Men beseft blijkbaar niet dat ze nog veel ouder kunnen worden en dat dan ook volgende generaties nog volop van ze kunnen genieten. Want het zijn juist die volgroeide, enorme exemplaren waar wij met ontzag naar kijken. Wat ik hiervoor beschrijf is niet zo maar een incident. Nee, deze verjongingsmanie slaat overal in het land toe. In de Volkskrant van 21 juni jl. stond zelfs als kop boven een artikel over dit onderwerp: "Alleen de bijl kan parken van de ondergang redden". Zo'n 150 jaar geleden werden op grote schaal parken aangelegd. De grote bomen in het park zijn van dezelfde leeftijd en daar tobben beheerders nu over. In renovatieplannen wordt met gemak voorgesteld, gezonde, oude exemplaren op te offeren voor

jonge bomen. Ik vraag mij af of er wel is nagedacht over het feit dat niet alle bomen even oud (kunnen) worden, dus dat er na verloop van tijd vanzelf - op een meer natuurlijke manier - een differentiatie in leeftijdsopbouw gaat plaatsvinden. Maar misschien zet de natuurlijke uitval pas over een eeuw of nog later echt door. Blijkbaar hebben we niet het geduld daar op te wachten en moeten we ingrijpen. Vroeger was dat anders, toen stonden er in heel Europa grotere en dikkere bomen dan tegenwoordig. We kijken nu vol verbazing naar de dikste boom van ons land (Tamme kastanje van Beek) met een omtrek van 850 centimeter. De dikste eik (Verwolde) komt niet verder dan 750 centimeter omtrek. We hebben in de laatste eeuwen te veel omgezaagd en onze zaagwoede gaat onverminderd verder. Lees het artikel van Jeroen Pater en het Standpunt van Marjan van Elsland in dit nummer er maar op na.

Frank Moens, redactie

Kappen dwarsbomen

Boombehoud: een kwestie van lange adem

Edwin Koot

Om bomen te behouden of te behoeden voor grootse plannen moet je vaak een lange adem hebben. Procedures kunnen soms jaren slepen. Er gebeurt een hele tijd niets en dan opeens komt alles in een stroomversnelling.

Dan moeten de bedenkingen tegen de plannen niet vandaag maar gisteren worden ingeleverd.

Moet monumentaal landgoed wijken voor A73?

U kunt het zich vast nog wel herinneren: na een ludieke opvoering heeft de politiek in 1995 gekozen voor de oostelijke variant van het nieuwe tracé van de A73. De regering was op grond van

de milieueffectrapportage voorstander van de westelijke variant. Maar de kamer was met een meerderheid van één stem tegen deze variant. Saillant detail hierbij was dat één kamerlid niet op tijd kon worden teruggeroepen van vakantie.

In de gemeente Beesel staat het tracé gepland dwars door hoeve Waterloo. Deze

hoeve uit 1870 is een Rijksmonument, en vanwege het landgoed vol oude eiken en mammoetbomen is Waterloo ook opgenomen in het register van monumentale bomen. In 1995 is reeds het grote belang van deze hoeve naar voren gebracht. Als gevolg daarvan is nagedacht over alternatieve tracés. Maar de gemeente Beesel wil zich daarbij niet hard opstellen, omdat bij een tracéwijziging de problemen doorschuiven naar de buurgemeente Salmen. Aan de ene kant is dat netjes van de gemeente Beesel. Aan de andere kant getuigt het niet van doortastend optreden, waar het gaat om de bescherming van een nationaal monument. De gemeente Salmen stelt nu dat een tracéwijziging leidt tot een grotere landschappelijke aantasting van haar grondgebied. Dit betekent, door de slappe opstelling van de gemeente Beesel, dat jarenlang overleg waarschijnlijk niet kan voorkomen dat een uniek monumentaal landgoed verloren gaat.

Is plataan in Bakel slachtoffer van ondoorzichtige procedures?

Al 18 jaar ligt in het centrum van Bakel een terrein braak, dat schreeuwt om invulling, als je de planmakers mag geloven. Natuurlijk staat het terrein vol met van die onhandige bomen, waarvan sommige meer dan een meter dik. Aan de rand van het terrein staat een monumentale plataan. In september van 1996 verzocht de Bomenstichting de gemeente deze plataan op te nemen in de te ontwikkelen bouwplannen. Op dit verzoek kregen wij nooit enige reactie. Wij horen pas weer van de plannen als bewoners ons in januari bellen omdat een kapvergunning voor alle bomen op het terrein is afgegeven.

Hoe is het zover gekomen? De gemeente Gemert-Bakel zal zeggen dat alle procedures goed doorlopen zijn. Dat zal dan wel zo zijn, maar

De plataan in Bakel is het slachtoffer geworden van een ondoorzichtige procedure waarin de boom dan wel, dan niet zou worden behouden. Uiteindelijk viel het doek voor de boom.

foto: Christ van Hout

toch denken wij, enkele vraagtekens te mogen zetten bij de gang van zaken. Door de vele (gewijzigde) plannen en beslismomenten ziet een welwillende burger op een gegeven moment door de bomen het bos niet meer (of in dit geval: omgekeerd!). Naar aanleiding van reacties op de herinrichtingsplannen voor het dorpscentrum wordt in maart 1996 toegezegd dat de plataan blijft behouden. Maar wat is die toezegging waard? Een paar maanden later worden echter nieuwe bouwplannen gepresenteerd. Voor de plataan is eerst wel, maar later geen plek ingeruimd. Bezwaarmakers worden fijntjes gewezen op het bestemmingsplan: bouwen mag tot 1,5 meter uit de plataan. Dat mógen niet hetzelfde is als móeten is deze gemeente blijkbaar onbekend. Van een zorgvuldige afweging is ook geen sprake. Pas wanneer de bouwplannen er liggen, wordt een boomverzorger gevraagd of de plataan kan blijven staan. Het antwoord is natuurlijk nee en de gemeente Gemert-Bakel vindt dat zij hiermee aan haar "verplichtingen" heeft voldaan. Onze bezwaren worden niet gehonoreerd. Ook de gang naar de rechtbank in juli is niet succesvol. De boom is inmiddels waarschijnlijk gekapt.

Beukenlaan of beuken weg in Linne

In de zomer van 1993 komt ons het bericht ter ore dat de gemeente Maasbracht alle oude beuken langs de Weerderweg wil vervangen. Een aantal beuken staat er namelijk slecht bij. De boomdeskundige die dat heeft geconstateerd, adviseert de gemeente echter de laanbeplanting niet in één keer te vervangen. De gemeente durft dat blijkbaar niet aan, bang als ze is voor eventuele risico's. Daarom adviseert de Bomenstichting een

tweede deskundige in te schakelen, om er zeker van te zijn dat een veilige beslissing wordt genomen. Ook deze deskundige komt tot de conclusie dat slechts een paar beuken moeten worden gekapt. Daarmee lijkt het voortbestaan van de beukenlaan bezegeld. De Bomenstichting sluit de zaak met een positief resultaat. Vier jaar later echter belt een verontruste bewoner: de gemeente heeft toch een kapvergunning voor alle beuken afgegeven! Gelukkig heeft deze bewoner dit op tijd in de gaten. Nu kunnen wij in ons bezwaarschrift de gemeente vragen waarom zij van de adviezen is afgeweken.

Doek Cultura-kastanje (nog niet) gevallen

In de voorstelling: de Cultura-kastanje van Ede is een nieuw bedrijf bijgeschreven. Begin 1994 schreven we reeds over de paardekastanje die moet wijken voor een cultureel centrum. Een parkeergarage maakt het eerst onmogelijk dat de kastanje kan blijven staan. Verplanten kan technisch niet en de kosten zijn erg hoog. Dan gaat de parkeergarage opeens niet door, maar nog steeds lijkt de gemeente Ede niet van plan de boom te sparen. Politieke druk zorgt voor een nieuw onderzoek naar de mogelijkheid van verplanten. Twee bedrijven brengen offerte uit. De kosten liggen minder hoog dan aanvankelijk gedacht en technisch is verplanten mogelijk. Maar in de zomer van 1997 laat de gemeente Ede opnieuw blijken, van de kastanje af te willen. Het college besluit de boom te kappen, omdat er geen garantie kan worden gegeven dat de actie volledig zal slagen. Maar zolang het doek nog niet gevallen is, zullen wij ons inzetten voor het behoud van deze boom.

Een dooie boom

Het is een macaber gezicht. Geheel ontschorst staat deze knot-iep voor een boerderij in het Noord-Hollandse Benningbroek. De reden voor het 'villen' van de boom was de aantasting door iepziekte. Normaal zou de boom gekapt zijn en had men daarna het hout onschadelijk gemaakt. Het Waterschap West-Friesland had een andere oplossing bedacht omdat er een vlermuizenkolonie in de holle stam een onderkomen heeft gevonden.

Het betreft een groepje zeldzame watervleermuisjes. Om hoeveel exemplaren het gaat is niet bekend. Met een vlermuisdetector werden ze enkele jaren geleden ontdekt en naderhand heeft de bewoner van de aangrenzende boerderij met behulp van de detector er maximaal tien waargenomen. Deze diertjes hebben een lichaamslengte van 5 centimeter en leven voornamelijk van insecten die ze van het wateroppervlak of net erboven pakken. Voor hun zomerverblijf geven ze de voorkeur aan holle loofbomen. In een gebied rijk aan oude loofbomen temidden van veel water is de meeste kans deze dieren aan te treffen. In de winter verblijven ze in ondergrondse ruimtes zoals kelder en oude bunkers.

Toen de iepziekte toesloeg en de iep verwijderd moest worden, heeft de bewoner bij het Waterschap aangedrongen op het behoud van de boom. Om verspreiding van de ziekte tegen de gaan en toch het zomerverblijf in stand te houden is besloten de boom ter plaatse te ontschorren. Tot de boom is weggerot kunnen de vlermuizen blijven.

foto: Hans Kaljee

Er zijn maar weinig ontwerpers die verstand van bomen hebben

Roelie de Weerd

Rien Zorge (62 jaar) is geen onbekende voor hen die beroepshalve met bomen te maken hebben. Toen hij 12 jaar geleden de 'Methode Raad' (waardebepaling voor bomen) aanpaste aan de eisen van de tijd en de jurisprudentie, kreeg hij landelijke bekendheid als boomdeskundige. Vorig jaar nam Rien Zorge afscheid als chef Bomen van de dienst gemeentewerken Rotterdam. Als ambtenaar had hij een uitgesproken mening over het bomenbeleid en daar handelde hij ook naar. Als contactpersoon van de Bomenstichting neemt hij evenmin een blad voor de mond.

Rien Zorge

foto's: Roelie de Weerd

Rien Zorge begon zijn loopbaan als chef van een kwekerij van een bureau voor tuin- en landschapsverzorging in Brabant. Daarna werd hij technisch ambtenaar van de plantsoendienst in Den Haag. In het begin van de jaren zestig vertrok hij naar Rotterdam. Hij begon er als district-chef in Rotterdam-Zuid. Na vijf jaar werd hij district-chef in Hoogvliet. Daaronder viel ook de Botlek en het Europoortgebied. Later kwam daar de ontwikkeling van de Maasvlakte bij. Het westelijk havengebied met zijn ontwikkelend industrieparklandschap vond Rien Zorge een interessant gebied. Toen het pionierswerk daar achter de rug was en men in de onderhoudsfase kwam, zat er voor hem echter weinig uitdaging meer in. In 1973 werd hij chef van de gemeentekwekerij in Rotterdam. In die tijd leverde de kwekerij ongeveer 12.000 bomen per jaar aan de stad. Na enkele jaren sloeg de bezuiniging toe en kromp de gemeentekwekerij tot de helft in. "Als district-chef kregen de bomen bij mij altijd prioriteit. Ieder jaar werd van elke boom gecontroleerd of er al dan niet wat aan gedaan moest worden. Daar stond ik op. Dat kwam omdat de bomen altijd mijn grote voorliefde hadden. Toen de functie beschikbaar kwam van Chef Bomen Beheer, mocht ik het hele bomenbeheer in Rotterdam op de rails zetten. Later kwam daar ook de uitvoering van het boomonderhoud bij. Dat heb ik met liefde gedaan van 1979 tot juni 1996." Na deze inleiding gaat Rien naar de keuken om de koffiekopjes opnieuw te vullen.

Boompalen

"Even een opmerking er tussendoor", zegt hij als hij met de koffie terug komt. "Dat in bijna heel Nederland de bomen met riemen aan twee palen staan is een idee van mij. Dat was nog in Den Haag. De bomen werden toen strak aan één paal gezet. Elk jaar moesten die banden worden losgemaakt en opnieuw bevestigd, omdat de bomen

in dichte groeien. In een wijk in Den Haag was ik al begonnen met twee palen, wat verder van de boom af. Dan hoefde je er niet elk jaar langs. Begin jaren zestig kregen we de veiligheidsriemen in de auto's. De fabrikanten van die riemen hadden restproducten of afgekeurde veiligheidsriemen over. Een vertegenwoordiger vroeg mij of ik die kon gebruiken om de bomen aan vast te binden. Dat zag ik wel zitten. Dat idee heb ik meegenomen naar Rotterdam. Eerst werd er sceptisch tegen aangekeken, maar later werkte het als een olievlek. Nu staan praktisch in heel Nederland alle bomen aan twee palen met een veiligheidsriem."

Vakspecialisme

Reorganiseren is zo langzamerhand bijna overal een continu proces geworden. In Rotterdam was dat niet anders.

"We kregen door die reorganisatie 12 districten. We hadden 25 boomverzorgers (ik geloof dat het er nu nog 22 zijn). Als je die jongens over de districten verdeelt, ben je het specialisme kwijt. Dat hebben we in Rotterdam dus niet gedaan. Wij zijn als eenheid blijven bestaan. We zijn een continu-bedrijf en werken in ploegendienst. De Rotterdamse afdeling bomen is de enige overheidsdienst op dit terrein in Nederland die zo werkt en bovendien alle beschikbare kennis nog in huis heeft."

In Rotterdam sjouwen ze regelmatig met hun bomen heen en weer. Dat vraagt om specifieke kennis. De grote bomen kunnen alleen 's nachts worden verplant. Ze moeten vaak tram- of metrolijnen passeren. Op de bovenleiding staat hoogspanning. Soms moeten er leidingen worden weggehaald. Grote transporten gebeuren vanaf één uur 's nachts (als de laatste trams binnen zijn) tot zes uur in de ochtend, als de stroom weer op de bovenleidingen moet. Dat kan alleen als er in ploegendienst wordt gewerkt.

Juridische bescherming

Er is nu een prima Model-Bomenverordening. In de praktijk mankeert er echter nogal wat aan de juridische bescherming van bomen, vindt Rien Zorge. Veel gemeenten vinden het lastig om rekening te houden met bomen. Dat vindt hij een kwalijke zaak. Gemeenten maken hun eigen bomenverordening. Wat van belang is om de bomen te beschermen, laten zij vaak uit hun bomenverordening weg. Ze werken dus met een uitgekleden verordening, die de naam Bomenverordening niet behoort te dragen. De ontsiering van bomen is daar een voorbeeld van. Dat is nieuw in de huidige Model-Bomenverordening. Er wordt dan geen relatie gelegd met het kandelaberen van bomen, waarvoor een vergunning nodig is en waarover ook jurisprudentie is.

Ook de verlening 'ex lege' is geschrapt in de nieuwe Model-Bomenverordening. Een gemeente die 'ex lege' nog in zijn bomenverordening heeft staan, handelt in strijd met de Algemene wet bestuursrecht. "Ik zal uitleggen waarom", zegt Rien Zorge, die niet te remmen is als het om de juridische bescherming van bomen gaat. "Een verlening 'ex lege' wil zeggen dat indien er binnen de wettelijke vastgestelde beslistermijn na een aanvraag geen vergunning is verleend, de vergunning automatisch geacht wordt te zijn verleend. Aanvragers krijgen soms dus geen vergunning meer. Je mag dus gaan rooien. Dat is natuurlijk een wanbeleid. Het dient de bescherming van bomen niet en het is in strijd met het recht van derde belanghebbenden. Die kunnen niet meer in beroep gaan, omdat er niets is gepubliceerd."

Volgens de Algemene wet bestuursrecht is de beslistermijn maximaal acht weken. Als er binnen die acht weken geen beslissing is genomen, dan behoort aan de betrokkene een verdagingsbesluit te worden gezonden voor maximaal nog eens acht weken.

"Dan ben je 16 weken verder", legt Zorge uit. "Door die bepaling 'ex lege' te handhaven verleen je jezelf een brevet van onvermogen. Dat wil zeggen dat men binnen 16 weken, veelal als gevolg van ambtelijk en/of bestuurlijk falen, nog geen kans heeft gezien om een beslissing te nemen. Dus heb je dan stilzwijgend een kapvergunning verleend en kun je die boom omhakken, zonder vergunning en zonder dat derde belanghebbenden in beroep konden gaan. Dat kan natuurlijk niet. De A.W.B. is juist bedoeld om burgers beter te beschermen. Een bestuur dat zo functioneert, moet opstappen, denk ik."

Publicatieplicht

Veel gemeenten nemen de publicatieplicht niet in hun Bomenverordening op. Ook dat is in strijd met de Algemene Wet Bestuursrecht. De rechten van derde belanghebbende worden geschaad. "Een overheid kan twee beslissingen nemen", doceert Zorge.

"Een besluit of een beschikking. Een besluit is een schriftelijke beslissing. Als jij je niet aan zo'n besluit houdt loop je het risico om een boete te krijgen. Er is bijvoorbeeld besloten om op een bepaalde weg éénrichtingsverkeer in te stellen. Dat is een besluit. Daar rust een publicatieplicht op. Als ik toch tegen het verkeer inrijd, dan krijg ik een prent. Zo simpel is dat. Als er voor een boom een rooivergunning wordt verleend of geweigerd, dan zitten daar voor derden geen juridische consequenties aan vast. Dus is het een beschikking. En voor een beschikking geldt geen publicatie-

plicht. Op grond van de A.W.B. is daarom in de Model-Bomenverordening de publicatieplicht opgenomen voor rooivergunningen. Daarbij is tevens vermeld dat pas van de vergunning gebruik mag worden gemaakt als de wettelijke beroepstermijn van zes weken is verstreken. Iedere belanghebbende heeft dan nog de gelegenheid om in beroep te gaan. En zo hoort dat in een volwassen democratie."

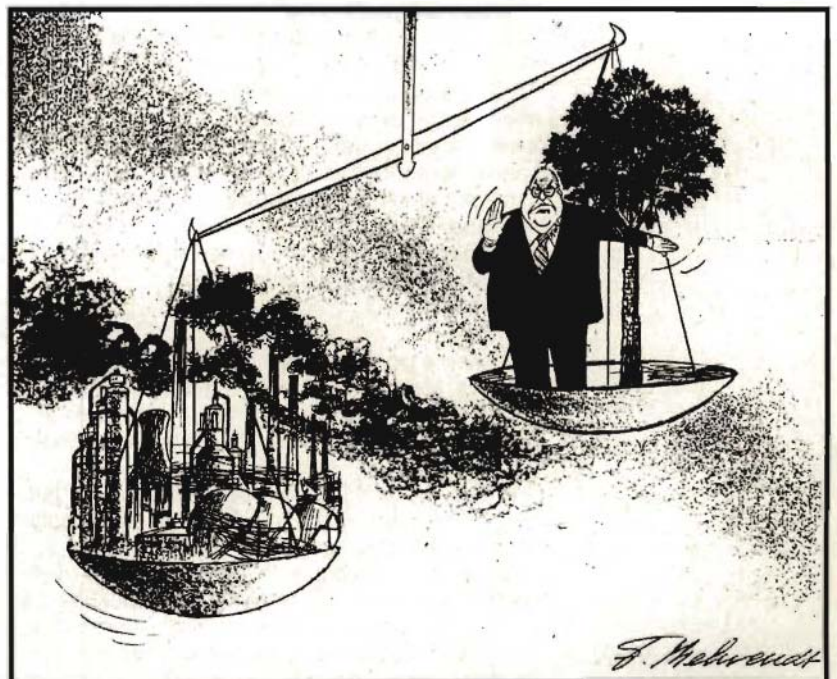
Rien Zorge komt weer met een voorbeeld. In Gorinchem vond de gemeente dat er een industrieterrein moest komen. Daar stonden 15.000 hoogstam fruitbomen. Uniek in Nederland. Die moesten dus worden geveld.

"Nu heeft de Raad van State uitspraak gedaan en bevolen dat de bouw daar voorshands niet door mag gaan. Wat zegt de gemeente? We gaan door met rooien, want de Raad van State heeft alleen iets gezegd over de bouw en niets over het rooien van de bomen. De gemeente heeft aannemers ingehuurd en in een paar dagen tijd was alles plat gezaagd. Daar heb ik geen woorden voor. Ik vind het een grof schandaal wat daar in Gorinchem is gebeurd. Dat mag van mij in Bomennieuws."

Hij maakt zich er weer boos over.

Verbeterde methode Raad

Rien Zorge heeft de 'Methode Raad' (waardebepaling voor bomen) met betrekking tot de juridische facetten aangepast. In de oorspronkelijke Methode Raad zat een stuk belevingswaarde. Dat werkte niet in de praktijk. Belevingswaarde is een abstract begrip. Smartegeld is ook een abstract begrip, dat echter wel bij de wet geregeld is. Belevingswaarde is niet in de wet geregeld. Belevingswaarde is niet in geld uit te drukken. In het verleden was de Methode Raad bij verschillende rechtszaken op juridische punten onder tafel geschoffeld. Rien Zorge is aan de methode gaan sleutelen en heeft hem omgebouwd tot een monetaire berekening van de boomwaarde zonder abstracte zaken. Er wordt uitgegaan van hetgeen een boom heeft gekost toen hij werd geplant. Daarbij worden de kosten van onderhoud

Een kwestie van prioriteit

die de boom in de loop der jaren heeft gehad, opgeteld. Dat is de totale investeringswaarde van de boom geweest. Bij vervanging moet je dus uitgaan van de reële vervangingswaarde. Als een kleine boom plat gereden wordt - en die boom is in die maat nog in de handel - dan moet je van die prijs uitgaan. Maar als een formaat boom niet meer in de handel is, moet je op een berekeningsmethode kunnen terugvallen om de investeringswaarde te krijgen.

"In de Methode Raad zit een omslagpunt", legt Rien Zorge uit. "Als je een dunne boom berekent volgens de Methode Raad, kom je nooit aan de werkelijke kosten van vervanging. Naarmate een boom dikker is, pas je de Methode Raad eerder toe."

In 1970 publiceerde de heer Raad zijn 'eerste proeve van een waardebeoordeling voor bomen' en droeg deze op aan de Vereniging van Hoofden van Beplantingen. De methode was samengesteld uit een Zwitserse, een Duitse en een Amerikaanse methode. De heer Raad heeft er die delen uit overgenomen die op de Nederlandse situatie van toepassing waren. Rien Zorge meent dat de heer Raad daarmee een belangrijk werkstuk heeft geleverd. Doch het werkte in de praktijk juridisch niet helemaal. In 1980 is hij begonnen om de Methode Raad voor de praktijk juridisch bruikbaar te maken. Inmiddels is er jurisprudentie over de verbeterde Methode Raad ontstaan en werkt de methode zoals die er nu ligt.

Ontwerpers

Problemen rond bomen beginnen vaak al op de tekentafel van de ontwerper, vindt Rien Zorge. Volgens hem zijn er maar weinig ontwerpers die verstand van bomen hebben. Veelvuldig worden er fouten gemaakt bij de keuze van de boomsoort. Rien Zorge heeft er voorbeelden genoeg van. Zo kent hij enkele bejaardenhuizen die rondom in de kastanjes zijn gezet.

"Dat kan natuurlijk niet. Die mensen zitten de hele dag voor het raam in het donker. Dus vraag je om problemen. Ze willen ook graag wat licht zien."

Meestal worden er teveel bomen gebruikt.

"In een goed plan zitten relatief weinig bomen, maar wel op de juiste plaats. Ze hebben dan de ruimte om uit te groeien. Ik zeg altijd: als een vakkundig bomenbeheerder (met nadruk op vakkundig, want er zijn ook bomenbeheerders die geen verstand van bomen hebben) meer over de schouder van de ontwerper mee kijkt, kan het plan alleen maar in waarde winnen."

Symbolen

Rien Zorge geeft nog een suggestie aan de ontwerpers. Veel problemen rond bomen zijn ook te voorkomen door de toekomstige kroon diameter op schaal aan te geven en niet met symbolen te werken.

"Elk gebouw of object wordt op schaal op de tekening gezet, maar een boom is als een symbooltje aangegeven. Daar belazer je iedereen in de inspraak mee. En dat geldt niet alleen voor nieuwe plannen, maar ook bij bestaande situaties. De bestaande bomen moeten op schaal op de tekening staan. Zowel met de kroon diameter als met de stamdiameter."

Hij schudt opnieuw een voorbeeld uit zijn mouw en vertelt waarom het in Rotterdam-Zuid aan de

Brielselaan, (een laan met prachtige iepen uit de vorige eeuw) helemaal mis ging. Daar moest een sneltram worden aangelegd. Die bomen hadden een stamdoorsnee van 1,00 tot 1,10 meter. Ze stonden als symbool op de tekening. De plannemakers van de nieuwe tramlijn trokken hun tramrail keurig op een bepaalde afstand van de aangegeven boomsymbolen. Dat plan voor het nieuwe tramtracé ging door de inspraak en iedereen ging ermee akkoord.

"De meeste bomen konden volgens de tekening behouden blijven. De politiek was tevreden en het publiek was blij. Het was een schitterend plan. Doch toen men met de aanleg begon bleek dat er veel bomen weg moesten, omdat de stammen in de weg stonden. Men kon de fundering voor de rails niet maken. Zou de dikte van de stam op de tekening zijn aangegeven, dan was het tracé een paar meter opgeschoven en waren de bomen behouden gebleven."

Rien Zorge merkt op dat in de opleiding al moet worden geleerd om de bomen op schaal te tekenen. Dat wordt nog steeds niet gedaan.

Ook in de legenda moeten de jonge bomen in eerste, tweede en derde grootte op de toekomstige schaal worden getekend, met een kroon diameter van respectievelijk 12, 8 en 4 meter.

Met één oogopslag is dan te

zien hoe groot die bomen ongeveer worden. Dan worden er veel minder bomen geplant en gaat het in de praktijk niet zo vaak fout.

Rien Zorge: Bomen plant je voor de toekomst

Minder bomen

Minder bomen dus. Rien Zorge illustreert het met het zoveelste voorbeeld uit de praktijk. Er was destijds in de deelgemeente Prins Alexanderpolder van Het Lage Land een actiegroep 'Bomen Platform'. Zij waren bij voorbaat tegen elke kapvergunning. Met bezwaarschriften ontwrichtten zij daardoor de juridische afdeling van de gemeente. In de wijk Zevenkamp stonden om de acht meter platanen. Die hadden geen ruimte meer om uit te groeien. Twee van de drie bomen moesten er uit. Die zouden elders in de stad weer geplant worden. Er stak een storm van verontwaardiging op. Rien Zorge heeft toen de hele actiegroep uitgenodigd en meegenomen naar de Boezemlaan en de Molenlaan. Daar stonden volgroeide platanen met een kroon diameter van 25 meter.

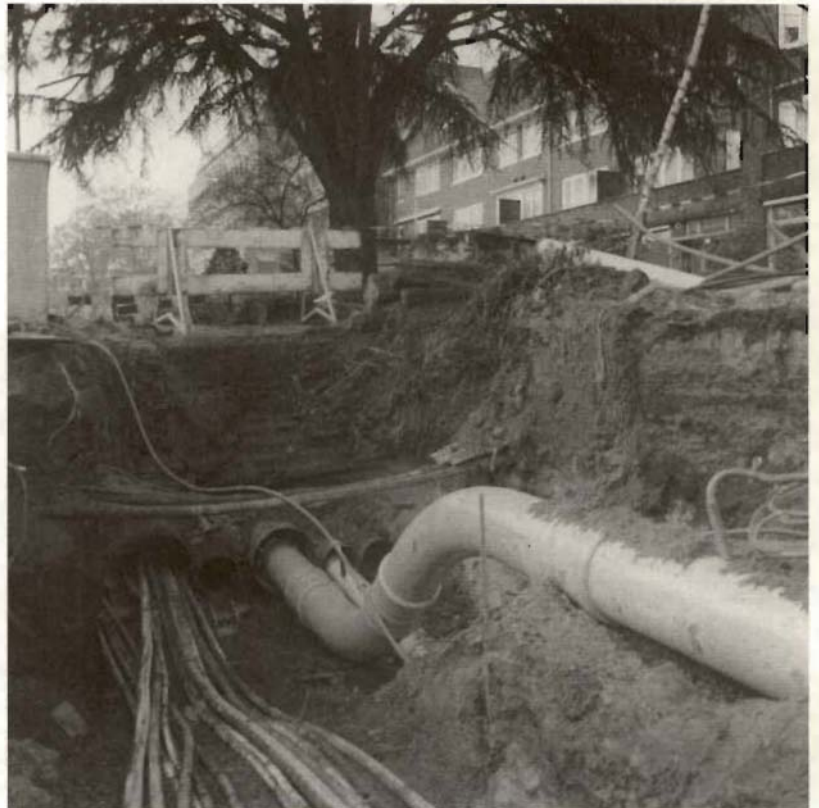
"Ik vroeg hen om die bomen op te meten. Je kunt dat doen door de stoeptegels te tellen. 'Laat de kronen van die gigantische platanen goed op je netvlies inbranden', zei ik tegen de actievoerders. Toen zijn we naar de Zevenkamp gegaan, waar de platanen om de acht meter stonden. Daar heb ik ze weer de stoeptegels laten tellen en hen gevraagd de kroon diameter van die grote platanen daar te projecteren. Dat kon niet, vonden zij zelf ook. Ze waren het met mij eens. Sinds die tijd hoor je nauwelijks meer iets van die actiegroep. Ik wil alleen maar duidelijk maken dat het ontwerp goed moet zijn. Ik heb liever minder bomen in de stad op een goede plaats - zodat zij tot een monument kunnen uitgroeien - dan al die boompjes om de zes meter, waar tussen ook nog geparkeerd moet worden. Daar blijft na jaren niks van over. Zet ze maar ruimer neer. *Dan plant je voor de toekomst.*"

Als een mol door de grond

Bomen en boomwortels sparen met nieuwe graaftechnieken

Frank Moens

Jaarlijks gaan er vele kilometers kabels en leidingen de grond in, worden riolen open gehaald en vervangen en niet zelden heeft dit ernstige gevolgen voor bomen.

Graven in de wortelzone van bomen - om wat voor reden dan ook - is voor bomen niet goed. Ingrepen in nutsvoorzieningen, waarvan er vele naast elkaar op verschillende diepten onder trottoirs en wegen doorlopen, zijn steeds weer een aanslag op het incasseringsvermogen van de boom. Hoe vaak komt het niet voor dat er een nieuwe kabel wordt gelegd, dwars door het doorwortelde gebied heen en de straat is nog niet dichtgegooid of er komt al weer een andere ploeg om weer hetzelfde te doen, maar dan een paar decimeter verderop en een beetje dieper.

Riolering slijt, verzakt, aansluitingen raken lek. Vervanging daarvan is vaak zeer ingrijpend in een straat. De riolering ligt meestal veel dieper dan andere leidingen en is ook groter in omvang dan bijvoorbeeld een telefoonkabeltje. Grote (graaf)machines moeten er aan te pas komen om de zaak te kunnen vervangen. Boomwortels hebben jaren min of meer ongestoord kunnen groeien en zitten een eenvoudige vervanging in de weg. Niet zelden neemt men het besluit om alle bomen dan maar te verwijderen, zodat er onbemmerd gewerkt kan worden. Dit geeft vervolgens weer conflicten met de omwonenden en brengt ook voor de Bomenstichting het nodige werk met zich mee.

Na alternatieven moet worden gezocht, willen bomen dan behouden kunnen blijven.

Al enige tijd bestaan er zeer geavanceerde technieken om leidingen door de grond te persen of te spuiten waardoor graven van sleuven tot het verleden behoort. Dit heeft ook voordelen voor het behoud van bomen. Toch wordt deze techniek nog te weinig gebruikt om bomen te sparen. Reden temeer om eens te gaan praten met ing. Frans Pigmans, lid van het dagelijks bestuur van de Vereniging voor Sleufloze Technieken, de

NSTT (Netherlands Society for Trenchless Technology). Mogelijkheden met de sleufloze technieken zijn er te over. Het is in veel gevallen een goed alternatief voor de alom bekende graaftechniek.

Overal onderdoor

Acht jaar geleden werd de NSTT opgericht om de toepassing van sleufloze aanleg van kabels en leidingen in Nederland te bevorderen. De leden bevinden zich in allerlei sectoren die met kabels en leidingen te maken hebben: gemeenten, nutsbedrijven, aannemers, ingenieursbureaus, universiteiten en hogescholen, buisfabrikanten enzovoorts.

"Je kan het zo gek niet bedenken of we kunnen er onderdoor", is de mening van Frans Pigmans. Als bestuurslid is hij nauw betrokken bij ontwikkelingen en promotie van de technieken. Hij heeft zelfs al eens voorlichting moeten geven over de aanleg van dassentunnels onder verkeerswegen. Dit geeft aan dat onder de grond door geperste leidingen voor vele doeleinden geschikt zijn.

Het principe van de sleufloze techniek is in feite heel eenvoudig. De methode is te onderscheiden in twee soorten systemen. Het ene is ontwikkeld voor nieuwe aanleg en het andere voor renovatie van bestaande leidingen, in de meeste gevallen betreft dit riolering (zie inzet).

Het voert te ver om alle verschillende systemen uitvoerig te bespreken met voor- en nadelen. Ik beperk mij daarom tot het aangeven wat er mogelijk is.

Voor de nieuwe aanleg wordt gebruik gemaakt van een pers- of boorsysteem. Het perssysteem is wat minder eenvoudig. Er moet gewerkt worden op de diepte die de toekomstige leiding moet krijgen. Dit kan betekenen dat een flinke put gegraven moet worden om de persinstallatie te kunnen plaatsen (zie tekening). De machine is te

Onder de Velperweg in Arnhem is het een drukte van belang. Op plaatsen waar bijzondere oude bomen staan, zoals deze ceder, werd gebruik gemaakt van mantelbuisen om nieuwe leidingen te kunnen leggen.

foto: Bureau Julia Voskuil

Geronimo Natural Art Gallery

Organiseert voor:
**Mens en Boom
Bostochten**

Voor informatie:
Jeroen Heindijk
Tel / Fax : 030-6957748
Gallery : Livewood , (hout)Kunst en kruiden

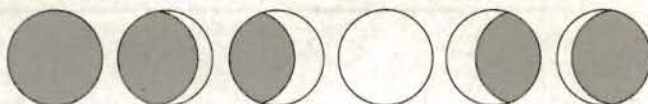
Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en beluchtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

**VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV**

oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel.: 013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

Instituut Kraaybeekerhof

opleidingen-cursussen-trainingen

geeft ook dit jaar weer de cursus:

Biologisch Bos- en Landbouwbeheer

- *Visie en praktijk van biologisch beheer,*
- *nieuwe gezichtspunten,*
- *verschillende excursies,*
- *veel uitwisseling van ervaringen*

7 tweedaagse blokken van vrijdag 16.00 uur tot zaterdag 16.00 uur.

Aanvang 7 nov., vervolgens iedere drie weken

Kosten: f 1.550,- (excl. verzorging)

f 1.760,- (incl. maaltijden)

f 2.000,- (incl. maaltijden en logies)

Vraag het uitgewerkte programma aan!

Telefoon: 0343 - 51 29 25, fax: 0343 - 51 69 43

e-mail: Kraayhof@worldaccess.nl

CURSUSSEN BOOMVERZORGING

Snoeien laan- en straatbomen
lengte: 5 dagen (1 moduul)

Vellen (Motorkettingzaag)
lengte: 5 dagen (1 moduul)

Uitvoeren boomverzorging
lente: 25 dagen (5 modulen)

- * boomverplanting
- * klimmen
- * hoogwerker
- * zware velling
- * afbreken bomen

Werkvoorbereiden boomverzorging
lengte: 10 dagen (3 modulen)

- * ondergronds onderzoek
- * bovengronds onderzoek
- * rapportage

Begeleiden boombeheer
lengte: 10 dagen (3 modulen)

- * beheersplanning
- * inventarisatie
- * werkplanning

Algemene Periodieke Keuring bomen
lengte: 3 dagen

- * visuele inspectie
- * VTA techniek
- * beleid en procedures

Agrarisch opleidingscentrum

AOC de Groene Welle
Margrietstraat 2, 8019 ZD Zwolle
tel.: 038-4216041, fax: 038-4226043

**Nieuw
f 27,50**

Houtrot in Bomen geeft een beschrijving van de meest voorkomende zwammen die in Nederland en België houtrot in bomen kunnen veroorzaken. Aan de hand van dit boek kan de eigenaar, beheerder of verzorger van bomen zwammen herkennen en concluderen wat hij of zij voor verdere actie moet ondernemen.

Uitgave: Bomenstichting/IPC Groene Ruimte
60 bladzijden, 21 x 15 cm, kleuren illustraties
Bestellen door het bedrag (is incl. porto) over te maken op girorekening 2108755 van de Bomenstichting in Utrecht o.v.v. Houtrot.

sturen, maar is niet zo flexibel als bij het horizontaal gestuurd boren het geval is. Het voordeel van de boorteknik is dat er vanaf het maaiveld wordt gewerkt en de boorkop op afstand eenvoudig is te sturen. Het boren gebeurt door middel van water dat onder hoge druk uit de boor gespoten wordt en de grond ervoor weg spuit. Wanneer de boor weer boven de grond is, kan de leiding in de ontstane gang worden getrokken.

Ondergrondse obstakels kunnen omzeild worden, of dat nu grote stenen zijn of dikke boomwortels. Verder is de diepte van minder belang. Met sleuven graven is het zo dat hoe dieper er gegraven wordt, hoe meer arbeidstijd het kost. Met het boren wordt alleen de afstand tussen A en B wat groter als de boor naar grotere diepte moet.

Deze techniek is te hantieren over een afstand van ca. 1200 meter. De methode is nog wel duurder in gebruik dan het conventionele graafwerk, maar opdrachtgevers moeten zich realiseren dat schade aan bomen - en daardoor versnelde uitval - op zich ook een kostbare zaak is. En dat is nog maar een aspect van waar we als Bomenstichting vooral in zijn geïnteresseerd. Ook de beperking van verkeershinder en overlast van opengebroken straten is heel wat waard. Als er gebruik gemaakt wordt van mantelbuizen, ruime pijpen, waardoor meerdere leidingen getrokken kunnen worden, dan is daar ook op langere termijn een voordeel uit te halen.

Voorbeelden

Frans Pigmans noemt enkele voorbeelden waar met succes bomen zijn gespaard dankzij het perssysteem. De Velperweg in Arnhem is er een van. De gemeente Arnhem wilde deze laan in oude luister herstellen met veel bomen en groen. De huizen hebben voortuinen en er staan nogal wat bomen. Van tevoren was door de gemeente bedongen dat er geen schade aan de monumentale bomen mocht worden toegebracht. Voor werkzaamheden aan deze hoofdader in de stad (niet alleen bovengronds maar ook ondergronds) moest het verkeer zo min mogelijk worden gehinderd en in het leidingentracé stonden en staan bomen. Onder monumentale bomen is ter breedte van de kroon gewerkt met mantelbuizen die onder het wortelpakket doorlopen (zie foto). Een ander voorbeeld is de Ringbaan-Zuid/Leypark in Tilburg. Daar werd op een diepte van 7 meter en over een lengte van in totaal 1600 meter een nieuw riool met een diameter van 180 centimeter onder het park en de weg door geperst. Het tracé werd voor het sparen van waardevolle beplanting in de omgeving van de werkputten zo'n 75 meter omgelegd.

Rioleringsrenovatie

Als de rioleringsbuizen in verval raken en beginnen te lekken dan was in het verleden maar één oplossing mogelijk. De straat of het trottoir openbreken en de rioolbuizen vervangen. Dit gaf natuurlijk gedurende de werkzaamheden de gebruikelijke overlast voor de omgeving en in veel

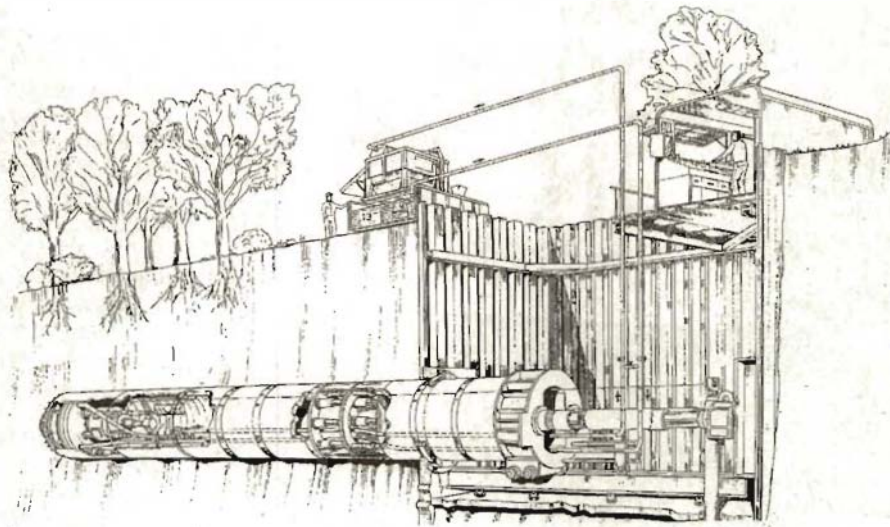
gevallen moesten ook de bomen in de straat eraan geloven. Dit stuitte vervolgens op weerstand bij de bewoners.

Vooropgesteld dat de capaciteit van het oude riool voldoende was en is, dan zijn er verschillende mogelijkheden om van dat oude riool gebruik te maken bij de vernieuwing.

Met de buizenkraker-methode wordt gebruik gemaakt van het oude buizenstelsel en wordt de oude buis ondergronds verwijderd. In de ontstane ruimte wordt een nieuwe aangebracht. Bij de reliningstechniek krijgt de oude buis een nieuwe binnenbekleding. Het graafwerk kan op deze wijze beperkt blijven tot het begin en eindpunt (maxi-

Voor buizen met een grote diameter wordt gebruik gemaakt van de 'horizontaal gestuurd boren' techniek. Een boorkop draait de grond in terwijl de grond voor de kop onder waterdruk wordt weggespoten en afgevoerd via een buizenstelsel. Door het kantelen van de boorkop kunnen kleine koerscorrecties worden gemaakt

Nieuwe segmenten van de buis worden in de werkput aangekoppeld.

Overzicht van diverse sleufloze technieken

Aanleg:

- buisdoorperstechnieken
- hydraulisch
- pneumatisch
- horizontaal gestuurd boren (zie tekening)
- boogzinkeren

Renovatie:

- vervanging
- buizenkrakermethode
- uittrekken oude en intrekken nieuwe leiding
- relining
- intrekken met gering of iets meer diameterverlies
- geïnverteerde kousmethode (in gevouwen toestand ingebracht)

maal 300 meter uit elkaar) en tot plaatsen waar zijverbindingen moeilijk zijn te maken. Ook voor deze technieken geldt weer het hogere kostenaspect. Er zal dus een afweging moeten worden gemaakt. De kosten liggen per saldo hoger dan voor het 'ouderwetse' graafwerk, maar wanneer allerlei andere belangen worden meegenomen in de calculatie dan kan de balans al snel de andere kant uit slaan. En zeker wanneer er monumentale bomen in het geding zijn, dan lijkt mij de keuze snel gemaakt.

Routing

Onlangs werd ik bij een renovatie van een tuin geroepen. Het eerste wat mij opviel waren drie grote eiken. Dat was meteen mooi meegenomen, vond ik.

Het landhuis werd verbouwd. Een binnenhuisarchitect en huisvriend van de bewoners had het plan bedacht. Hij had ook nog leuke ideeën voor de tuin, zei mevrouw, toen ze een afspraak met mij maakte.

Mijn blik was niet verder gekomen dan die drie eiken, toen de huisvriend zijn plannen begon te spuien. Hij vond dat de oprit naar het pand moest worden verlegd, zodat het 'optrekje' vanaf de weg beter tot zijn recht kwam.

"En hier komt dus de routing", wapperde de binnenhuismeneer met een groots gebaar. Hij wees naar de dicht begroeide hoek van het perceel waar volgens hem een 'snelweg' de tuin moest binnenkomen.

"Dat kan niet, want daar staat een grote boom", kapte ik zijn 'routing' af.

"Die boom moet natuurlijk weg", zei hij terloops. Alsof het om een schemerlamp ging die zijn bankstel in de weg stond. Hij dribbelde naar de andere kant van de tuin. Met een omtrekkende beweging gaf hij aan dat daar een terugsteek kwam, waar de auto's konden keren.

"Dat kan niet, want daar staat ook een boom", sarde ik.

"Dan moet die ook weg", ging de man onverstaanbaar door.

Ik keek naar de derde eik. Wat zou hij voor die plek hebben bedacht?

"En dan komt hier de carport", riep hij met overslaande stem.

"Ik wil niet zeuren, maar ook daar staat een boom", jende ik.

De decorateur negeerde mij. Hij ontvouwde een tekening die er uitzag als een mislukte

Mondriaan. In groen, blauw en rood had hij strepen, vlakken en cirkels getrokken. De binnenontwerper legde uit hoe hij het 'buitengebeuren' zag.

"Het terras wordt een verstilde plek, ruimtelijk afgesloten door een waas van transparante elementen die spelen met het weer, de seizoenen en de tijd. De aslijn is zwevend. Derouting is ruimtelijk benadrukt met statische decors. Zij zijn de dragers voor de uitwerking."

En zo wauwelde hij door. Ik kon er geen chocola van maken.

"Ik zie nergens die bomen op de tekening", viel ik hem ijsig in de rede en knikte met een vies gezicht in de richting van zijn futuristisch gefröbel. "Die bomen zijn onbelangrijk", reageerde hij geërgerd. "Het gaat om het lijnenspel. Staan de bomen de routing niet in de weg, dan mogen ze blijven staan. En anders hakken we ze gewoon om."

Ik stond perplex.

"U hakt zo maar oude eiken om omdat dat beter uitkomt vanwege een stom lijnenspel?" riep ik.

"O, zijn het eiken?" vroeg de man.

"Ja, het zijn geen paardebloemen."

"Als u zo graag een boompje wilt, dan planten we wel eennieuwe", suste hij mij.

Tot zover vond ik hem amusant en zielig, maar toen voelde ik mijn bloeddruk stijgen. Die vent was gestoord. Ik was niet van plan om met zo'n 'behanger' samen te werken, dus liet ik mijn beleefdheid varen. Met een wegwerpgebaar zwaaide ik naar zijn huiswerk.

"Die tekening is niks anders dan gebakken lucht. En diegezwollen taal begrijpt geen hond. Dat zijn dure verkooppraatjes", beet ik hem toe. "Waar gaat het eigenlijk om? Het terras moet uit de wind. Dat lijkt me logisch. En vanaf de oprit moet je niet meteen de tuin in kijken. Anders zit je in de kijkerd. Praat toch gewoon Hollands. Dan snapt iedereen het en het kost ook minder geld."

Verbaasd hield hij zijn mond.

Bovendien moest hij met zijn tengels van die bomen afblijven. Dus blafte ik verder: "En die eiken waren er veel eerder. Voordat nieuwe boompjes even groot zijn als deze, is mevrouw al een eeuw dood."

Bij het woord 'dood' kwam mevrouw tot leven. Tot dusver had ze gezwegen en de discussie met stijgend ongemak aangehoord. Zij had ons bij elkaar gebracht vanwege de leuke ideeën van haar huisvriend.

"We hebben geloof ik een probleem", stelde zij vast.

Dat had ze nog niet, vond ik. Ze kreeg problemen als er spaanders vielen. Want de gemeente was niet zo gek om voor die overdreven aan- en afvoerwegen in haar tuin een kapvergunning te verlenen.

"Een vergunning?" vroeg de man verbaasd. "Mag je niet zomaar een boom omhakken?"

Nee, dat mocht niet. Ik legde uit hoe kappen werkte. Dat vond hij heel erg bekrompen.

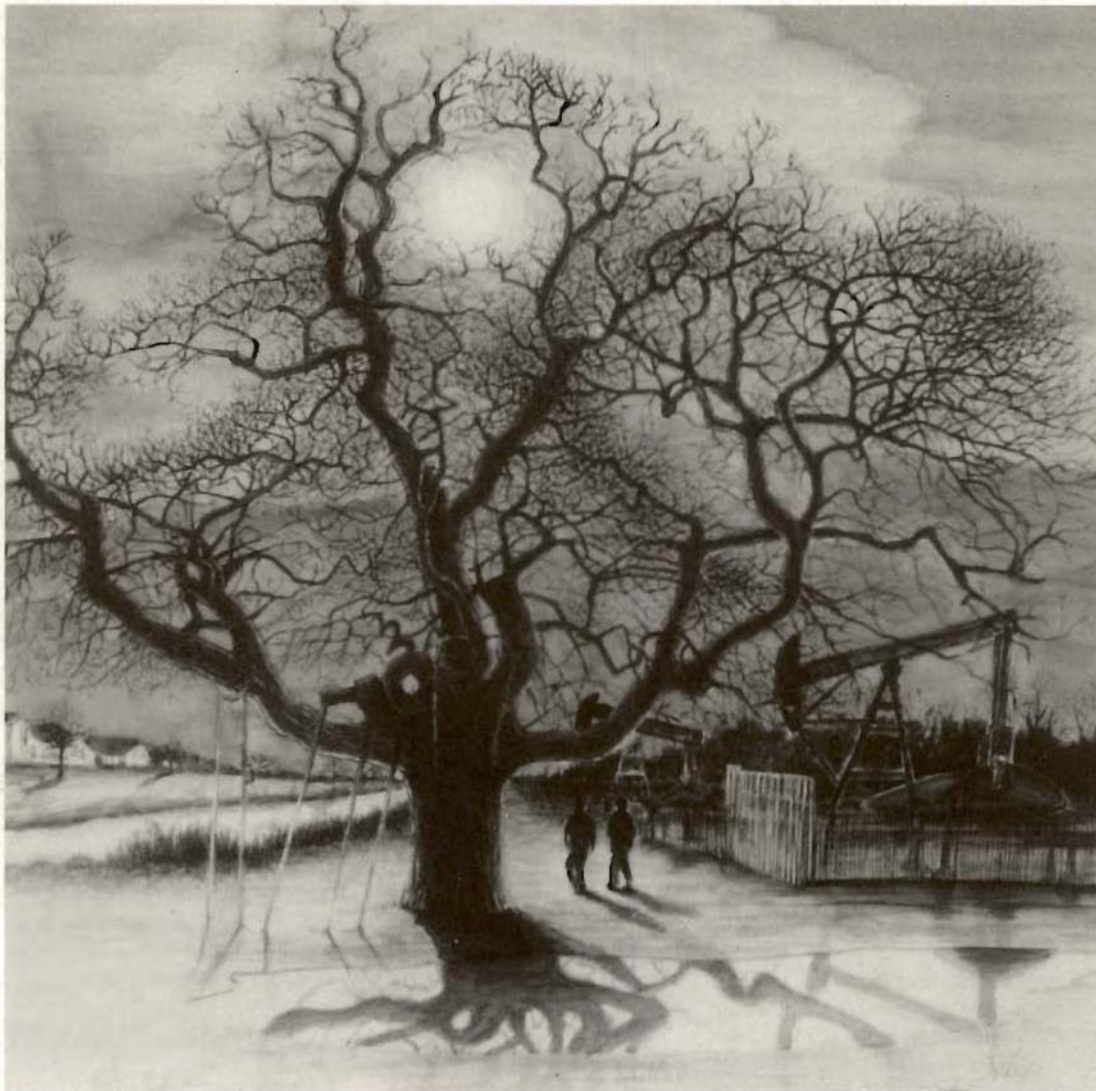
Teleurgesteld rolde hij zijn 'routing' op. Het was zo'n leuk idee.

"Wat een onzin", zei hij nog.

Ik was het roerend met hem eens en knikte naar zijn tekening.

Roelie de Weerd

afbeelding 1.
Tamme kastanje -
bodemuutputting

Uit de kunst

Bomen en de milieuproblematiek

Annemiek Wintjes

Vorig jaar ronde ik mijn avondopleiding schilderen aan de Kunstacademie St.-Joost af. Tijdens mijn studietijd vroeg ik mij herhaaldelijk af, of ik met schilderen wel de kost zou kunnen verdienen.

Om die reden begon ik illustratieve opdrachten uit te voeren. Dit kon van alles zijn: een kinderportret of een serie schilderijen over een kabouter, bestemd voor een kinderkamer.

Op een goede dag een afspraak met een uitgever in Noord-Holland om te kijken of men daar van mijn diensten gebruik kon maken. In de loop van dit gesprek ontstond de vraag op welke manier het thema milieuproblematiek het beste in beeld gebracht kon worden in een serie tekeningen bedoeld voor een kalender. Deze vraag besloot ik uit te werken alsof het een officiële opdracht betrof.

Waarom het onderwerp bomen?

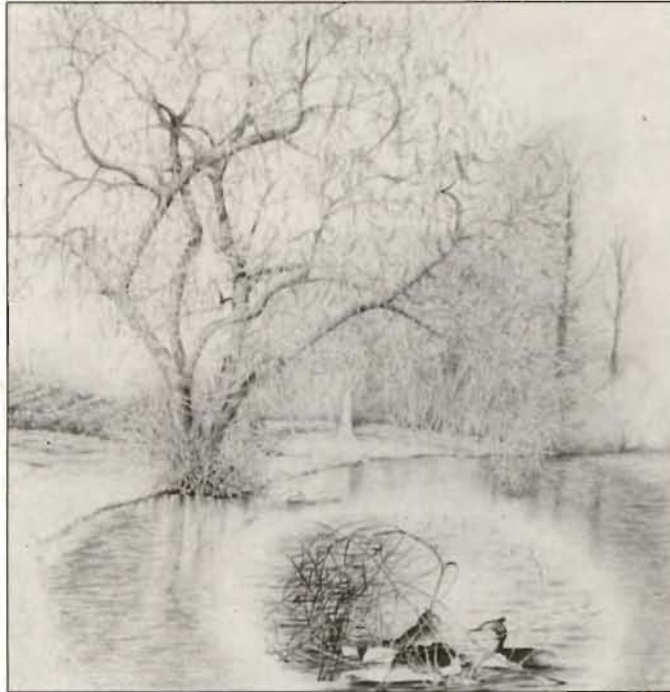
Ik kan wel zeggen dat ik een natuurmens ben. Nu ligt mijn woonplaats Breda in een bosrijke omgeving en loop ik regelmatig door het bos zoals zoveel mensen uit Breda en omgeving doen. Een favoriet plekje is de Wilhelminavijver. Ieder voorjaar komt een futenpaartje in die vijver een nest bouwen. Van het verkeerslawaai lijken zij geen hinder te hebben. Deze keer kozen zij de Schietwilg, die met de wortels half in de vijver staat, om op een stukje uit de oever een nest te maken. Futen maken grote drijvende nesten, verankerd aan riet en takjes. Tot mijn verbazing zag ik, toen het nest klaar was, dat de vogels de plastic zakken die als vuil in het water hadden gelegen, hadden gebruikt als bouw materiaal. De futen gaven mij het voorbeeld hoe ik de huidige milieuproblematiek in beeld zou kunnen brengen. Een vorm van anticiperen zou ik het willen noemen.

van boven naar beneden

afbeelding 2.
Schietwilg -
watervervuiling.

afbeelding 3.
Himalaya Ceder -
geluidsoverlast.

afbeelding 4.
Grove Den -
militair oefenterrein.

ning zelf te laten verwijzen naar de karakteristieke fenomenen van de tijd van het jaar.

De eerste tekening (afb. 1) is de zeer oude Tamme Kastanje. De gedachte achter deze tekening is dat de wintermaanden de bomen rust geven, er is een beweging naar binnen toe. De ja- knickers symboliseren hier de onnatuurlijke tegenovergestelde beweging. Over deze boom gaan verhalen rond dat hier vroeger heksen verbrand zouden zijn. Of dat waar is vraag ik mij af, maar ik vind het niet verwonderlijk dat de menselijke fantasie aangewakkerd wordt wanneer je als klein meisje naast deze reus staat. Er gaat als vanzelf iets magisch van deze boom uit. In de maanden maart en april lopen alle bomen uit (afb. 2), de een vroeg en de ander laat. De Schietwilg aan de vijver valt in die tijd extra op omdat het een van de eerste is

Een boom, vooral eentje die op leeftijd is, roept bij mij verwondering en respect op. Juist het feit dat de boom blijft staan waar hij staat, door de jaren heen, wat er ook met hem gebeurt. Een boom belichaamt iets dat met eeuwigheid en onsterfelijkheid te maken heeft.

De zoektocht naar bomen

Omdat de tekeningen bedoeld waren voor een kalender, is de tijd van het jaar erin verwerkt. Ook was het streven de bomen zo uit te kiezen dat zij, naast elkaar gepresenteerd, een harmonisch geheel zouden vormen. Iedere boom heeft een eigen vorm, de ene heeft een bolvormige kruin en de ander is weer kegelvormig. De verhouding naald- en loofbomen kreeg eveneens de aandacht.

Ik heb geprobeerd de boom in de teke-

die uitloopt, heel licht geelgroen.

In de maanden mei en juni hebben alle bomen weer een volle kruin (afb. 3). Het geeft onze omgeving zo'n zuiver en fris groen voorkomen. De Himalayaceder verliest zijn naalden niet, maar is door zijn nieuwe uitlopers het toonbeeld van heldere nuances. De moeder en haar kind symboliseren de periode van groei en vooruitgang. In de tekening heb ik het Amsterdamse bos gekozen. Dit bos ligt pal naast vliegveld Schiphol; de vliegtuigen komen daar in groten getale zeer laag overvliegen. Deze tekening gaat dan ook over geluidsoverlast.

Voor de maanden juli en augustus koos ik de Grove Den (afb. 4). De Grove Den is een boom die onder extreme omstandigheden kan (over)leven. Een deel van het Mastbos bij Breda wordt als militair oefenterrein gebruikt. En hoewel het bos zichzelf vernieuwt, op plaatsen waar vele jonge boompjes groeien zullen deze niet overleven door de zware militaire voertuigen. Aan de Nassausingel staat de Spaanse Aak,

samen met zijn soortgenoten in een lange rij. Enkele weken per jaar heeft de boom zo'n gekleurde kruin (afb. 5). Op een zonnige herfstdag is de combinatie van oranje-achtige boomkruinen en de helder blauwe lucht een kleurig schouwspel. Een schroothoop en straten met grote hoeveelheden geparkeerde auto's vormen eveneens een bonte mengeling van kleuren. De Spaanse Aak en het autoprobleem vond ik op deze manier goed samengaan.

De laatste tekening uit de serie is de Slangeden (afb. 6), gesitueerd in een periode van het jaar waarin de meeste mensen veel consumptiegoederen in huis halen voor de feestdagen. Een logisch gevolg is dan dat er ook veel meer huishoudelijk afval is. Op een winkelcentrum in Breda zijn vorig jaar afvalcontainers geplaatst voor het gescheiden inzamelen van afval. De verschillende containers zijn een bekend verschijnsel in veel

afbeelding 5.
Spaanse Aak -
autoprobleem.

afbeelding 6.
Slangeden -
inzameling gescheiden
afval.

meest geschikt was. Er is een soort band ontstaan met de bomen die ik getekend heb. Ik blijf hen opzoeken om te kijken of zij het nog goed doen, welke verschillen er optreden en hoe zij zich ontwikkelen. Vooral van de zoektocht naar de juiste bomen voor deze serie heb ik zelf erg genoten.

Uit de reacties van degenen die deze serie gezien hebben, is duidelijk gebleken dat velen iets speciaals met bomen hebben. De milieuproblematiek in de tekeningen treedt niet op de voorgrond, zodat mensen voornamelijk de bomen zien.

Ik hoop in de toekomst nog eens een opdracht te krijgen waarin de boom met of in zijn biotoop te zien is, dus als het ware de boom in zijn eigen leefomgeving van dichtbij bekeken. Dit lijkt mij een mooie uitdaging.

Ansichtkaarten

Deze serie is zo zijn eigen leven gaan leiden. Hij heeft gehangen in het Milieu Educatief Centrum van

Breda, in het informatiecentrum de Oudhof van Staatsbosbeheer, in Breda, en in een kantoor van de Rabobank te Hekelingen. Van de serie zijn kaarten gedrukt die voor lezers van Bomennieuws te bestellen zijn.

Nederlandse plaatsen. Ze zijn niet meer weg te denken uit onze leefomgeving. Om het beeld te doorbreken dat alleen de kerstboom bij december zou horen, heb ik gezocht naar een boom die dezelfde vorm heeft en eveneens in de winter groen blijft. Al heel snel viel de Slangeden mij op. Je ziet ze in allerlei tuintjes, waarin hij een centrale plaats had gekregen. Op de fiets doorkruiste ik Breda en heb zo vele Apestaartbomen bekeken en gefotografeerd. De boom heeft nog een derde naam, namelijk Apentreiter. Al deze namen heeft hij te danken aan de vorm van de takken en het feit dat zelfs apen niet in staat zijn deze overvloedig met scherpgepunte bladeren uitgeruste boom te beklimmen. De Slangeden komt oorspronkelijk uit Zuid-Amerika en werd door de Spanjaarden ingevoerd.

Persoonlijk band met de bomen ontstaan

Door de verschillen tussen deze zes bomen, in leeftijd, in verschijningsvorm en de plaatsen waar ik hen aantrof, koos ik op gevoel welke boom het

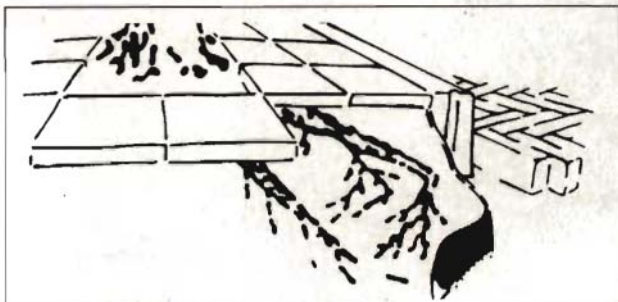
Kaarten bestellen

De afgebeelde tekeningen zijn verkrijgbaar bij Annemiek Wintjes. Een setje van 6 verschillende kaarten kost f 12,- en is te bestellen door het bedrag over te maken op gironr. 6083993 t.n.v. A. Wintjes te Breda. o.v.v. 'set kaarten'. U krijgt ze zo spoedig mogelijk thuisgestuurd.

Anti-wortelfolie

Probleem:

Boomwortels, die van nature de weg van de minste weerstand zoeken, zijn snel geneigd in het tracé van kabels en leidingen te duiken, omdat hier de grond meestal minder sterk verdicht is. Daarnaast kunnen lekkende rioleringsbuizen een bron zijn voor water en voeding. Boomwortels groeien in de buizen en verstopen uiteindelijk het gehele systeem. Opgroeiende boomwortels, kunnen beschadigingen veroorzaken bij fiets- en voetpaden.

Oplossing:

Anti-wortelfolie kan een effectieve barrière zijn voor boomwortels. In de meeste gevallen zal een verticaal ingebouwde folie voldoende bescherming bieden. De zekerste inbouwdiepte hierbij is tot het grondwaterniveau, bovenzijde folie tot boven het maaiveld. Een andere oplossing is het inpakken van kwetsbare leidingen in een pakket van water- en worteldichte Anti-wortelfolie.

Internationale handelsorganisatie Heidemij Materialen/ITS
Postbus 704, 5140 AS Waalwijk, telefoon: +31(0) 416-672350
kantoor: Taxandriaweg 8^a, telefax: +31(0) 416-672390

Heidemij Realisatie Bomendienst

- Strategisch boombeheer
- Boomverzorging
- Verplanten van grote bomen (Optimal/Newman)
- Leveren van grote bomen
- Onderzoek groeiplaats en stabiliteit (VTA)
- Groeiplaatsverbetering
- Specialistische bestrijding iepenziekte met Dutch Trig
- Specialistische plaagbestrijding van luizen en rupsen
- Boomtaxaties

 heidemij realisatie

Heidemij Realisatie BV
Bomendienst
Marowijne 80
Postbus 177
7300 AD Apeldoorn
Tel. +31-55 533 44 11
Fax +31-55 533 88 44

BTL BOOMVERZORGING

Bij BTL is alles in één hand: - snoeien met hoogwerker en klimtechniek
- planten en verplanten
- groeiplaatsverbetering

Onderzoek - Advies - Uitvoering

BTL Uitvoering Hoofdkantoor. Rijksweg 11, 5076 ZG Haaren. Telefoon (0411) 62 20 36. Telefax (0411) 62 26 49.

BTL Uitvoering

Groenvoorzieningen

Regio-indeling

Noord-Oost Nederland
Emmen
Ulrum

Midden-West Nederland
Bruinisse
Maarsse

Brabant en Gelderland
Haaren
Oss
Roosendaal
Veldhoven

Limburg
Roermond
Stein

**INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING**

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

Pierre Lombarts stamt van een boomkwekersfamilie. Hij publiceert regelmatig in Bomennieuws en verschillende tijdschriften en zijn artikelen voorziet hij zelf van de nodige illustraties. De vakmensen kennen zijn werk en zijn ogenschijnlijk onbeperkte sortimentskennis. Pierre Lombarts introduceerde gedurende zijn werkzaam leven enkele nieuwe variëteiten.

Ontwerpers sortimentskennis bijbrengen

Mijn vader was van beroep boomkweker en hij had als hobby dendrologie. De gecultiveerde plantenwereld werd me als het ware met de paplepel ingegeven. Gewone pap wel te verstaan, want de toenmalige boomkwekers gingen veelvuldig om met Californische pap, een weinig giftige, roodbruine vloeistof, bestaand uit zwavelverbindingen - in hoofdzaak calciumpolysulfiden - die een schimmel- en kiemdodende werking hadden. Na mijn opleiding Gymnasium-B en de Middelbare Tuinbouwschool te Boskoop riep de dienstplicht. Toen ik een keuze mocht maken voor een krijgsmachtonderdeel dacht ik wel geschikt te zijn voor de camouflagetroepen. De legerleiding wilde me echter in het zicht houden en zo kwam ik bij de artillerie terecht, waar we takken van bomen mochten rukken om het kanon te verstoppert.

Na mijn dienstitijd liep ik in Engeland stage op "Knap Hill" nurseries, die juist de felkleurige Knap Hill Azalea's in de handel hadden gebracht. Daarna was ik werkzaam in het ouderlijk bedrijf en toen dit ophield te bestaan kwam ik bij Ton van den Oever boomkwekerijen terecht. Hier bleef ik werken tot de VUT-gerechtigde leeftijd. Tot mijn verbazing bemerkte ik dat niet werken me met veel plezier afgang.

Bij Ton van den Oever kwam ik binnen als bedrijfsleider, maar al kort daarna, toen het bedrijf groter werd, kreeg ik een taak in de verkoop en had ik te maken met allerlei aanverwante zaken zoals PR en reclame. In die begintijd besloten we ons uitsluitend met bomen bezig te houden en wat er verder aan plantmateriaal nodig was, van derden te betrekken. Ik ben toen ook begonnen met mijn bomen-diaserie. Op mijn reizen door het land had ik altijd mijn fototoestel onder handbereik. Voorts maakte ik boomfoto's tijdens de excursies van de Nederlandse Dendrologische Vereniging. Nu nog kan ik geen vakantieis maken of er zit een aantal bezoeken

bij aan Botanische Tuinen en Arboreta. Ik merkte dat ik steeds weer enthousiast werd als ik een boom zag die ik niet eerder waargenomen had of die ik voor het eerst in volle wasdom zag. Mijn vrouw nam aan dat het wat bijzonders zou kunnen zijn; zij zag er niet meer dan een mooie boom in en meer is ook niet nodig.

Om de ontwerpers te helpen ging ik tekeningen maken van bomen in de bloei van hun leven om de specifieke vorm te benadrukken. Het betrof

vooral de cultuurvariëteiten die vaak vanwege hun beperkt horizontaal ruimtebeslag werden gekweekt. Zo maakte ik voor Ton van den Oever een 18-tal langwerpige posters, die ieder jaar de meest aangeboden soorten en vormen van één geslacht tot onderwerp hadden. Ik streefde ernaar er een voorwerp in de onmiddellijke nabijheid bij te tekenen, waarvan de maat vanzelfsprekend was: een mens, een bekend dier, maar ook wel een bankje of een auto. Een afbeelding van een boom zonder deze verhouding bepalende objecten zegt weinig over de grootte.

Ik heb er plezier in over de bomen te vertellen zowel op papier als op dia-avonden. Het was me een genoegen mee te hebben mogen werken aan het groener worden van ons land. Het doet me plezier te zien, dat een aantal planten, die ik heb geïntroduceerd, veel wordt gebruikt. Maar het meest

geniet ik ervan in een omgeving te vertoeven, die rijk voorzien is van oergezonde beplanting. Die behoeft voor mij niet te bestaan uit exoten. Ik weet lijnbeplantingen te staan van *Populus canescens* 'De Moffart', waarvoor ik telkens weer van mijn fiets stap, omdat het machtige bomen zijn met diepgroen blad in een volle kroon, gedragen door een steere, crème-witte stam. Meestal wandel ik naar die plek, dan hoef ik niet zo vaak van mijn fiets af.

Ik merkte dat ik steeds weer enthousiast werd als ik een boom zag die ik niet eerder waargenomen had.

Het was me een genoegen mee te hebben mogen werken aan het groener worden van ons land.

Pierre Lombarts

Eiken als kastelen

De Cowthorpe eik bij het gelijknamige dorpje was in zijn tijd de grootste eik van Engeland. De schets geeft een beeld van de boom rond 1600.

Op zoektocht naar reusachtige eiken uit het verleden

Jeroen Pater

De titel van dit verhaal moet niet te letterlijk worden opgevat. Vroeger hebben er echter eiken bestaan, die qua omvang niet onder deden voor de mammoetbomen in Amerika. J.C. Loudon bericht in zijn omvangrijke werk *Arboretum et Fruticetum Britannicum* (1844) over enkele enorme Duitse eiken die vroeger in Westfalen stonden en noemt ze letterlijk eikkastelen: *The Ancient Germans, History informs us, had oak castles*. In zijn werk zijn ook vele andere voorbeelden te vinden van gigantische eiken. Het blijkt dat hoe verder je terug gaat in de geschiedenis hoe groter de bomen waren. De meeste informatie heb ik over eiken in Engeland en Duitsland gevonden, maar ongetwijfeld hebben ook in andere delen van Europa enorme exemplaren gestaan.

Geraadpleegde Literatuur

- Brandes E., *Forstbotanisches Merkbuch. V. Prov. Hannover* (Berlijn 1907)
- Eggmann V. Steiner B., *Baumzeit* (Zürich 1995)
- Evelyn J. Silva, *or a discourse of forest trees* (eerste uitgave 17e eeuw o.a 1776)
- Jäger H. *Deutsche Bäume und Wälder* (1877)
- Loudon J.C. *Arboretum et Fruticetum Britannicum* (1844)
- Mielck E., *Die Riesen der Pflanzenwelt, Leipzig und Heidelberg* (1863)
- Strutt J.G., *Sylva britannica* (1826)
- Wagner H. *Malerische Botanik* (1861)

Voor ik enkele historische reuzeneiken bespreek, volgt eerst een overzicht van de dikste die nu nog bestaan. Het gaat hierbij om eiken waarvan de omtrek nog goed te meten is. Eiken die slechts uit delen stam bestaan heb ik buiten beschouwing gelaten. Denk hierbij aan de oude eik in Erle, waarvan de omtrek alleen nog maar te reconstrueren is. Het beeld dat ik heb is niet compleet. In de tabel is een voorlopig overzicht weergegeven.

In Zweden staat dus een eik van 13,3 meter omtrek. Dit zou de dikste van Europa kunnen zijn. Maar wie weet wat er nog in enkele Oost-Europese landen te vinden is. In Rusland bevindt zich een kwart van het verspreidingsgebied van de zomereik; daar zouden nog enkele reuzeneiken kunnen staan.

Laten we nu eens kijken wat voor "eik-kastelen" er vroeger waren. De volgende tabel geeft een overzicht van de maximale grootte die eiken in de loop der eeuwen hebben gehad.

Romeinse tijd
Duitsland We beginnen bij de Romeinse geschiedschrijver Plinius (23-79 n.Chr.) Deze heeft in zijn monumentale 37-delige werk *Naturalis Historia*, enkele beroemde eiken uit zijn tijd beschreven. Hij schetst onder andere een beeld van

de grootste Duitse eiken. De volgende beschrijving komt uit zijn werk: *In dit woud overtreft de onmeetbare grootte van de eiken, welke nooit geveld zullen worden en die tijdens het begin van de wereld ontstaan zijn, alle verbeelding. Ik zal die zaken overslaan die te ongeloofwaardig overkomen, maar zeker is dat de wortels daar, waar ze samen komen, de aarde tot heuvels opstuwden, en dat daar waar de aarde niet meegaf, de wortels hoge bergen vormden, die tot aan de met elkaar vergroeide takken reikten en dat er zo vormrijke poorten gevormd werden, waardoor een heel eskader te paard rijden kon. Zo'n oud verhaal, zulke lyrische beschrijvingen, moet je natuurlijk wel met een korreltje zout nemen, maar het straalt wel een grote verbeeldingskracht uit. Net als kastelen hadden ook deze eiken poorten.*

Overzicht van nog bestaande dikke eiken in Europa

land	omtrek	land	omtrek
Ierland	6,9 m	Oekraïne	8,7 m
Slowakije	7,1 m	Letland	9,3 m
Luxemburg	7,4 m	Tsjechië	9,7 m
Nederland	7,5 m	België	9,8 m
Moldavië	7,5 m	Polen	9,9 m
Finland	7,6 m	Denemarken	10,2 m
Slovenië	7,7 m	Litouwen	10,7 m
Italië	8,0 m	Duitsland	11,2 m
Estland	8,3 m	Frankrijk	11,3 m
Hongarije	8,4 m	Engeland	12,8 m
Schotland	8,7 m	Wales	13,1 m
		Zweden	13,3 m

Maximaal bereikte grootte van eiken in de loop der eeuwen

voor de 17e eeuw	> 35 meter omtrek?
in de 17e eeuw	tot 34 meter omtrek.
in de 18e eeuw	tot 29 meter omtrek.
in de 19e eeuw	tot 22 meter omtrek.
in de 20e eeuw	tot 16 meter omtrek.

5e eeuw - 15e eeuw

Gedurende deze hele periode wordt er verschillende malen melding gemaakt van heilige eiken. Helaas in niet zo'n positief daglicht. Het betreft hier telkens bomen die vanwege hun heidense karakter op last van de kerk geveld worden. In het ene kerkelijke concilie na het andere staan verordeningen die de verdelging vorderen van alle

sporen van vroegere culturen, in het bijzonder die van heilige bomen. In Ierland vellen missionarissen in het jaar 666 de heilige eik van Mugna. De beroemde Donar eik te Fritzlar bij Kassel wordt rond 730 door Bonifacius geveld. In 754 laat hij de heilige eik bij Dokkum vellen en wordt prompt daarop vermoord. Helaas worden er in deze periode geen mededelingen gedaan omtrent de grootte van de bomen.

16e eeuw

Engeland H. Jäger noemt in zijn boek *Deutsche Bäume und Wälder* een gigantische eik. In de tijd van Cromwell (waarschijnlijk de Cromwell van 1485-1540) stond in Damony (vermoedelijk in Dorset) in Engeland een boom die 20,7 meter (68 voet) diameter had. De holle stam deed dienst als herberg en kroeg. Deze eik had dus de fabelachtige omtrek van 65 meter!

17e eeuw

Engeland John Evelyn (1620-1706) heeft in zijn boek *Silva, or a discourse of forest trees* (1664), verschillende grote eiken beschreven. Beroemd waren enkele reusachtige bomen die gebruikt zijn voor de bouw van het oorlogsschip de Royal Sovereign, in de tijd van Karel II (1660-1685) koning van Engeland. Voor de hoofdmast van het schip was een eik geveld van 33,5 meter omtrek! Uit een andere werd een balk gehaald van 13,5 meter lengte en met zijden van 2,9 meter lengte. Door een kruissnede werden hier vier balken van gemaakt met elk zijden van 1,45 meter lengte. Een vierkant met zijden van 2,9 meter heeft een diameter van 4,1 meter. Dit betekent dat deze eik een omtrek had van minimaal 12,9 meter op ruim 13 meter hoogte! Maar rekening houdend met oneffenheden in de stam en marges bij het zagen (zaagverlies), kan dit ook makkelijk 14 of 15 meter zijn geweest.

Duitsland Een Engelse botanist, John Ray, vermeldt in 1704 dat hij in Westfalen eiken gezien heeft van 9 tot 10 meter in diameter. Het zijn waarschijnlijk dezelfde die Loudon omschrijft als de *oak castles* en volgens hem in de tijd van Evelyn nog in Westfalen te vinden waren. Loudon schrijft het volgende: *Some oaks of almost incredible bulk were lately standing in Westphalia. One was 130 feet high, and reported to be 30 feet in diameter; another yielded 100 loads of timber; and a third served both for a castle and a fort.*

18e eeuw

Duitsland In het boek *Die Riesen der Pflanzenwelt* (1863) van Eduard Mielck worden vele historische eiken genoemd. Zo bericht hij over de grootste van alle bekende Duitse eiken, die bij Boomte, enkele kilometers ten noorden van Osnabrück, stond. Deze enorme boom was

foto hiernaast:
De vermoedelijk oudste eik van Europa de Chêne de Montravoil (2000 jaar) in het dorpje Pessines in Frankrijk. Veel van glorie is verdwenen, maar hij leeft nog steeds.

tekening midden:
De Winfarthing eik was in de verre omtrek bekend, niet alleen door zijn enorme afmetingen, maar vooral door zijn hoge leeftijd. Ten tijde van Willem de Veroveraar (1066) zou het al een oude eik zijn geweest van ± 700 jaar. Deze schets geeft de boom weer rond 1600.

tekening onder:
De Doodle eik leunt op stutten. De boom zou er omstreeks 1590 zo hebben uitgezien.

40 meter hoog en ruim 9 meter dik. In de 18e eeuw begon deze eik steeds verder af te takelen, tot er uiteindelijk alleen nog een stomp overbleef. H. Jäger schrijft dat er in de 18e eeuw nog verscheidene eiken in Duitsland te vinden waren van 7,5 tot 9 meter diameter. Hij vermeldt echter niet waar ze stonden.

19e eeuw

Frankrijk Waren er in de 18e eeuw in Europa nog eiken te vinden van bijna 30 meter omtrek, rond 1800 halen de dikste

exemplaren 'nog maar' net de 20 meter. In het begin van de 19e eeuw staat de dikste eik van Europa in Frankrijk vlakbij Saintes in het dorpje Pessines. De beroemde wereldreiziger van Humboldt heeft deze boom bezocht en noemde hem de nestor van alle Europese eiken. In verschillende bronnen wordt de diameter aangegeven als 6 à 7 meter, gemeten op 1,5 meter hoogte, een omtrek van ongeveer 20 meter. Van het holle deel van de stam had men een salon gemaakt. Deze was 4 meter breed en 3 meter hoog. In het verse hout was een half ronde bank uit gehakt en ook was er een deur en een venster gemaakt. Het bijzondere van deze boom is hij staat er nog! Weliswaar is er nog maar een deel van de stam over en is van de salon niets meer terug te vinden, maar hij heeft tot nu toe overleefd.

Te koop
gevraagd:

Populieren- en iepenstammen

(iepenstammen)
t.b.v. zinkers
voor de
visserij-industrie
in Noorwegen

Rondhouthandel-Bomenrooibedrijf

v.d. Horst bv

Rolderstraat 27,
7849 PB De Kiel
Telefoon: 0591 - 382202
Fax: 0591 - 381910,
Autotel. 06-52900375,
06-52906596.

VAN DAM

BOOMVERZORGING

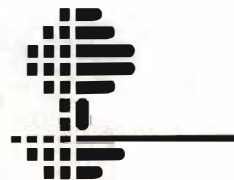
SNOEIEN MET HOOGWERKER OF KLIMTECHNIEK,
BOOMCHIRURGIE, GROEISTOORNISSEN,
AFBOUW EN VELLING VAN BOMEN,
ADVIES EN INVENTARISATIE

De Halmen 10
7383 BG Voorst
tel / fax: 0575-501588
of 06-52925113

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66

bestekken, begroten én bewaken

Dat u met RAW-Calc sneller en beter calculeert weet u inmiddels. Dat u als opdrachtgever met RAW-Bestek wel heel eenvoudig een bestek schrijft is ook bekend. En steeds meer aannemers én opdrachtgevers doen hun verrekening met RAW-Administratie. Sinds de introductie - nu 2 jaar geleden - zijn meer dan 80 RAW-pakketten geïnstalleerd.

Toch ontbrak er nog iets. Daarom introduceren wij nu het programma RAW-Project. Met RAW-Project registreert u gewerkte uren en gemaakte kosten, bewaakt u de projectvoortgang en projectbudgetten en verzorgt u uw facturering.

Ervaar het zelf, bel voor een demo-afpraak!

RAW

Bakker & Spees

prinsengracht 76 1015 dx amsterdam

tel. 020-6381489 fax. 020-6384302

W.P. GROEN BOOM- EN LANDSCHAPSVERZORGING Doetinchem

Een groene onderneming gespecialiseerd in:

- Snoeien van laanbomen, fruitbomen, solitaire bomen, knotten van bomen en vellen van bomen.
- Bosverjonging.
- Bodemverbetering, toedienen van meststoffen en beluchting (vaak zinvol bij oudere en kwijnende bomen).
- Aanplant van bomen, bosplantsoen, landschappelijk verantwoorde erfbeplanting enz.
- Verplanten van grote bomen.
- Ecologisch groenbeheer.
- Aanleg van poelen, (fruit)boomgaarden en landschapsbeplanting (knotwilgen, meidoornhagen, houtwallen/singels enz.)
- Advies/aanvraag subsidies.

Natuurlijk werken wij op ecologisch verantwoorde wijze.

Neem eens vrijblijvend contact op.
Tel. 0341 - 32 70 71

Tegenwoordig draagt hij de naam *Chêne de Montravoil*. Volgens deskundigen is deze eik ongeveer 2000 jaar oud. Het is dus vrijwel zeker de oudste eik van Europa.

Engeland In Engeland waren in de 19e eeuw nog enkele eiken van meer dan 15 meter omtrek te vinden, maar de meeste ervan zijn al in de vorige eeuw afgestorven. De Doodle- eik was een beroemde boom die in het Hatfield Forest stond. Voordat er in 1813 een groot stuk van de stam afbrak, had deze eik een omtrek van 18 meter. Als de boom in 1858 afsterft is de omtrek nog 12,6 meter. Uit ringonderzoek is gebleken dat hij rond het jaar 950 gekiemd is. Een beroemde eik was de Cowthorpe eik. Aan de voet gemeten had deze boom een enorme omvang van 78 voet, wat overeenkomt met ruim 23,5 meter. Op 1 meter hoogte is de omtrek nog ongeveer 15 meter. De Winfarthing-eik (Norfolk) had aan de grond een omtrek van 21 meter en op enkele meters hoogte, waar de stam zich splitste, nog ruim 12 meter. Deze eik stond ook bekend vanwege zijn hoge ouderdom en zou 1500 jaar oud zijn geweest. In Hempstead stond een oude geknotte eik van 16 meter omtrek.

Duitsland In Duitsland waren er in de vorige eeuw nog vele eiken van 12 tot 16 meter omtrek. In het vroeger bij Duitsland horende Oost-Pruisen stond bij het dorpje Oppen een eik van 27 el omvang, wat neerkomt op ruim 16 meter. De holte in de stam was zo groot dat een ruiter te paard erin rond kon draaien. De hertog van Pruisen en zijn zoon hebben dit ook daadwerkelijk geprobeerd, maar of hun poging slaagde wordt niet vermeld. In de omgeving van Hannover stond een eik die bijna 15 meter omtrek had. Hij werd in 1805

deze soldaat verdwaald of gewond geraakt en heeft hij zich in de holle eik verstopt. Hij is gestorven en de opening in de stam is later dicht gegroeid. Uiteindelijk heeft de eik zijn geheim weer prijs gegeven.

Bosnië Ook in Bosnië werden enkele enorme eiken gemeld. Zo stond er bij Travnik een wintereik van 16,6 meter omvang, gemeten op borsthoogte. Deze eik waaide in 1885 om en men kon toen vaststellen dat hij minimaal 866 jaar oud was. Een andere eik uit hetzelfde gebied met de naam Keizerseik, is in 1904 opgemeten en had toen 15,5 meter omtrek. Het zou kunnen dat deze boom nog steeds bestaat. Enkele maanden geleden kreeg ik informatie uit Bosnië waarbij men aangaf dat de oudste eik daar 2000 jaar telt. De omvang werd helaas niet vermeld, maar het zou om deze Keizerseik kunnen gaan.

Tot zover de speurtocht naar de historische reuzeneiken. Het blijkt dat er al bijna drie eeuwen lang geen bomen meer te vinden zijn die de 30 meter omtrek halen. Wat zou het toch mooi zijn om nog eens oog in oog te kunnen staan met zo'n enorme eik. Maar helaas heeft de mens in Europa een te grote aanslag gepleegd op zijn omgeving en daarbij zijn alle grote historische reuzeneiken verdwenen. Dat er in Amerika nu nog mammoetbomen te vinden zijn met een omvang vergelijkbaar met die van de vroegere reuzeneiken, heeft alles te maken met feit dat ze pas zo'n 150 jaar geleden ontdekt zijn. Als dit een paar eeuwen eerder was gebeurd, hadden ze er nu waarschijnlijk ook niet meer gestaan. We moeten maar hopen dat enkele van de

tekning links:
De oude eik bij Schleissheim gaf eindelijk zijn geheim prijs: het skelet van een soldaat uit het leger van Napoleon.

foto onder:
De dikste eik van Europa met een redelijk gave stam staat in Zweden en heeft een omtrek van 13,3 meter. De persoon in de holte valt in het niet bij deze kolossale stam.

geveld en verdween in de kachel van het raadhuis van Blumenau. De inhoud van de boom was 130 m³. In het enorme gat dat achterbleef zijn 4 nieuwe eiken geplant. In het beroemde "oerbos" Hasbruch stond een eik van 13,5 meter omtrek. Bij Bamel aan de rivier de Lahn stond een exemplaar met een diameter van 4,5 meter, ongeveer 14 meter omtrek.

Skelet in eik

Een merkwaardig voorval deed zich voor in Schleißheim, ten oosten van München. Hier waaide in 1830 een eik om van ruim 10 meter omtrek. Door de val spleet de boom in tweeën en in de holle stam vond men een skelet compleet in militaire uitrusting uit de tijd van Napoleon. In de winter van 1800 vond er in het nabij gelegen Hohenlinden een veldslag plaats. Vermoedelijk is

grootste eiken nu, ooit nog eens zullen uitgroeien tot ware giganten. Misschien dat in de toekomst een Engelse botanist dan nog eens kan schrijven:
In England we are fortunately in possession of some oak castles.

tekening boven:
Crataegus prunifolia
'Splendens'

tekening onder:
Peer 'Comtesse de Paris'

Dendrologische overpeinzingen

Nazomer

Pierre Lombarts

De taak van de meeste planten is nu ongeveer volbracht. Of het nu kleine eenjarige gewassen zijn of eeuwenoude woudreuzen, ze herhaalden hun jaarlijkse levenscyclus. Het blad werd ontplooid om energie te vangen en die energie om te zetten in nodige stoffen of acties. Bloemen ontvouwen zich en gaven de geslachtsantennes de ruimte, om te ontvangen wat voor hun golflengte bestemd was. En nu, in de nazomer, zien we de vruchten met zaden die zich intussen ontwikkeld hebben. Om te zorgen voor nakomelingen moeten de zaden nog verspreid worden. Als ze alle onder de boom moesten ontkiemen (en als dit ook nog zou lukken) dan verzoop de ouder in zijn eigen kroost.

Een strenge selectie

Het zaad wordt op vele manieren weggedragen om deels elders te kiemen. Omdat het in de natuur vaak om grote hoeveelheden gaat, opdat in ieder geval enkele zaden zodanig terecht komen dat ze kunnen ontkiemen, is er ook een begrenzing ingebouwd. Dit om te voorkomen dat het zaad of de sporen zo massaal zouden ontkiemen en wortel schieten dat alles overwoekerd zou worden. Als voorbeeld noem ik een plant van veldtabak. Deze kan zo'n 360.000 zaden voortbrengen en uit ieder ontkiemd zaadje groeit weer een plant. Die levert ook weer een grote hoeveelheid zaad, dus u begrijpt wat dat voor gevolg zou kunnen hebben. Ten eerste ontkiemt lang niet alle zaad. Het valt op ongunstige plekken, stenige bodem, uit de zon of juist in de felle zon, op plaatsen waar andere planten het al voor het vertellen hebben, enz. Zeeën zijn vaak onoverkomelijke begrenzingen voor landplanten, zoals landen dit zijn voor zeegewassen. De grondsoort kan een beperking inhouden, maar ook het klimaat: de daglengte, temperatuur, vochtigheidsgraad, de neerslagverdeling, de windkracht en de

windrichting spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van een zelfstandig individu.

Verspreiding per parachute of helicopter

Van planten die heel veel zaad produceren, is het zaad meestal zo licht dat het lang kan blijven zweven. Het zaad van de dennenorthis is stof-fijn en weegt 0,000002 gram. Veel groter van omvang maar toch nog kleine zaden liggen in platte discusachtige zweefschijven, zoals dat van de iep en *Ptelea trifoliata*. Soms zijn de zwevende zaden uitgerust met een valschermachtige installatie, zoals we dat kennen bij de pluizen van de paardebloem. Hiermee kunnen ze een eind op de wind voortzweven alvorens een zachte landing te maken. Katoenzaad heeft een airbag van witte haren. Bij de wilg en de populier zit het pluus aan de voet van het zaad. Vooral in de polders, waar men als eerste bomen veel populieren plantte, is het verschijnsel van de lucht vol pluizen bekend. Niet zelden komen we planten tegen die het zaad wegschieten. Rijpe peulen van vlinderbloemigen gaan onder invloed van warmte met eert plotselinge draaibeweging open en weten zo het zaad weg te slingeren. Het zaad van de springzaad-veldkers is klein, weegt maar 0,005 g en wordt maar 90 cm weggeschoten, terwijl het lensvormige zaad (20 x 17 mm) van de in de tropen voorkomende *Hura crepitans*, een tot de wolfsmelkachtigen behorende plant, tot 14 m ver weggeschoten wordt. Soms zitten er aan de zaden van grassen als rogge kafnaalden, stijve hygrosopische haren, die bij wisseling van de vochtigheidsgraad in de omgeving van stand veranderen en zo het zaad doen voorthuppelen. Op de steppen in Zuid-Rusland haken vertakte dorre kruiden aan elkaar tot vederlichte warwinkélachtige kluwen ter grootte van een hooiwagen. Op de wind worden deze windmonsters voortgedreven en jagen zo de argeloze woestijnreiziger de stuipen op het lijf. Het zaad laat af en toe los en blijft achter in het spoor van de "Steppenheks". In natte gebieden drijven de zaadjes van de elms op het water tot ze aan de grond lopen en ontkiemen daar.

Per moddervlucht naar een nieuwe plaats

Duikt er een vogel in het water dan blijft nog al eens zaad van de zegge, de zwanebloem, het fonteinkruid en pijlkruid aan zijn vederkleed plakken om elders weer af te vallen. Zaden van moerasplanten plakken met slijk en modder tussen de tenen van drinkvogels als kauwen, reigers en snippen. Op die manier kunnen zaden lange moddervluchten maken. Op reis met duiven en kraanvogels die zo'n 60-70 km per uur afleggen, kom je zo een eind weg. Voor emigratie

Dendrologische vereniging

Met de Nederlandse Dendrologische Vereniging bestaat de mogelijkheid nog meer bijzonderheden te gaan ontdekken: Zo u dat wenst, is het mogelijk u aan te sluiten bij een excursie. Er is een Dagexcursie Oudenbosch en Zundert op 4 oktober. Inlichtingen bij het secretariaat: dr. P.C. de Jong, Stamerweg 14, 3941 XJ Doorn, tel. 0343-41 56 94

kun je beter zwaluwen of slechtvalken nemen. Die leggen zo'n 180 km per uur af. Op door regen doorweekte aarde blijven zaden kleven aan hoeven, tussen klauwen, aan de pels van langsgaande dieren en reizen zo mee naar elders. Sommige planten als de herfsttijloos rekenen daarop. Het vrij grote zaad heeft een wratje dat nat kleverig wordt. De steenuil strijkt met zijn lijf langs de alsem bij het vangen van muizen. Soms barsten rijpe bessen open en plakken op een voorbijkomend dier. Dit zien we o.a. bij de heggenrank en de boksdooorn. De vruchten van gele en witte waterlelies worden door waterhoenders opgehakt om aan de zaden te komen. Schrikken ze op dan nemen ze de vlucht zonder eerst keurig hun snavel af te vegen. Niet zelden blijft er wat zaad in hangen dat in de volgende plas, die de vogel aandoet, een kiembedje vindt.

Voor het oog aantrekkelijk

In Zuid-Afrika groeien stekelnoten aan zogenaamde boete-bosjes. De boeren moeten dit "onkruid" verwijderen omdat de noten, in schapenvachten gehaakt, deze waardeloos maken. Kafnaalden van grassen (granen) haken ook in vachten. Wilgen en populierenpluizen blijven aan pelzen en kleren vastzitten door haren die als bundels aan het zaad zitten. Vruchten worden door tussenkomst van dieren verspreid en wel op de tijd dat het erin geborgen zaad kiemkrachtig is. Tevoren is de schaal door bittere en giftige glycosiden scherp en niet eetbaar en laten de dieren het wel uit hun kop, er een bek of snavel naar uit te steken. Bovendien zijn ze gecamoufleerd door een groene kleur, die meestal gelijk is aan de tint van het blad waar ze tussen hangen en zijn ze reukloos. Is het zaad rijp dan worden de glycosiden omgezet in suikers en andere onschadelijk stoffen waardoor de vruchten begerenswaardig voor vogels worden. Ze worden uitgesteld en ze nemen een opvallende kleur aan. De rode lijsterbessen en door plantenveredelaars ontwikkelde kleurvariëteiten kunnen als voorbeeld dienen. Mijn vader had een hele serie varianten. Met het oog op de export kregen deze Engelse namen, die verband hielden met de kleur van de bes: Sorbus Lombarts-Hybriden bijvoorbeeld met namen als 'Albast', 'Brillant Yellow', 'Carpet of Gold', 'Coral Beauty', 'Maidenblush', 'Red Pimpernel', 'White Wax' om maar enkele te noemen uit de groep van 25.

De rode bessen tussen de donkergroene naalden van de Taxus zijn ons bekend. De aantrekkelijkheid voor vogels zal wel afhangen van een combinatie van lokkleur en geur. De inktzwarte bessen van Phytolacca, de wijnbes, zo geheten omdat men er wijn mee kleurt, worden gemeden door zanglijsters. De vlezig rode vruchten van de zuurbes (Berberis), de zwarte van de liguster en de rode van de sneeuwbal (Viburnum) hebben zaden met een doorsnede van 5 mm. Deze komen in de krop van vogels terecht. Het vruchtvlees gaat door naar de maag, maar de zaden worden weer uitgespuwd. Zaden van vlieren (Sambucus) en duizendknopen (Polygonum) komen vaak op de meest vreemde plaatsen op. Ze zijn er door vogels gepoepzaaid (het in volle vlucht droppen van het zaad tegelijk met de uitwerpselen).

Zaad op een presenteerblaadje

Bij de kardinaalshoed (Euonymus) en de beverboom (Magnolia), die ons vergast op prachtige bloemen in het voorjaar, springen de doos- of kokervruchten open en komen de zaden aan

draadjes naar buiten hangen. Ze zijn 'koekhappend' te verorberen.

De vruchtkleuren zijn aangepast aan het gewas, zodat ze beter opvallen. Het blad van de rode kornoelje en de vogelkers heeft een min of meer rode herfstkleur, de bessen zijn blauw of zwart. De gewone vlier heeft zwarte bessen aan rode stelen. Sneeuwbesen (Symphoricarpus) dragen vruchten op twijgen waarvan het blad al is gevallen. De witte bessen steken goed af tegen de bruinig-grijze houtkleur. Notekrakers, vlaamse gaaien, eekhoorns en hamsters leggen wintervoorraden aan. Ze vergeten ze vaak of ze worden zelf het slachtoffer van een roofdier. En zo komen de beuken, eiken en hazelaars weer op, een eind uit de buurt van hun ouderlijk 'huis'.

De mens draagt ook zijn steentje bij. Langs internationale spoorbanen vindt men, naast het inheemse hout- en kruidensortiment, planten die uit verre landen door treinen als zaaïd meegevoerd werden. Een niet onaanzienlijk deel van onze landschappelijke beplanting komt van de zaaibedden uit het Brabantse Zundert. In dit boomkwekerscentrum worden planten generatief vermeerderd, of gewoon gezegd: gezaaid. Voorts zaait een groot deel van ons volk groente en eenjarige bloemen. Zo ziet u dat planten op vele - soms toevallig lijkende manieren - ergens groeien en niet in de laatste plaats door tussenkomst van de mens. In de nazomer lachen ons de vruchten toe en je realiseert je slechts zelden wat er allemaal te gebeuren staat voor de winter de interessante groeidoos weer tot het volgende jaar dichtklapt.

tekening boven:
Ros x mariae-graebnerae
onder:
Mispel
tekeningen van de schrijver

Slot

Dit is de laatste aflevering van Dendrologische overpeinzingen geschreven en geïllustreerd door Pierre Lombarts, lid van de Nederlandse Dendrologische Vereniging. In totaal schreef hij dertien afleveringen. De eerste verscheen in nummer één van 1994. De redactie dankt Pierre hartelijk voor zijn inbreng en hoopt nog eens een beroep op zijn kennis en tekenvaardigheid te mogen doen.

Middagsymposia van de Bomenstichting

Onder de vlag van 'Groene Evenementen '97' organiseert de Bomenstichting twee middagsymposia. Voor informatie en reserveringen kunt bellen met de Groene Evenementenlijn.

Zorgplicht bij bomen, noodzaak !?

Inhoud: *Sinds de invoering van het nieuw Burgerlijk Wetboek enkele jaren geleden is de juridische aansprakelijkheid op een andere leest geschoeid. Wat betekent dit voor eigenaren/beheerders van bomen? Wanneer kunnen zij aansprakelijk gesteld worden voor schade veroorzaakt door een omgevallen boom of een afgebroken tak? Nieuwe technieken om de stabiliteit van bomen beter te kunnen beoordelen staan ons ten dienste, samengevat onder VTA (Visual Tree Assessment). Maar wat moeten we nu eigenlijk weten van onze bomen? De noodzaak van een regelmatige boomcontrole en de wijze waarop dit moet gebeuren, is het thema van deze middag.*

Programma: 13.15 uur zaal open, ontvangst met koffie/thee
13.30 welkomstwoord
13.45 inleidingen door:
- mr. Peter Lommerse (Staatsbosbeheer)
- Evert Ros (Omegam groenadvies)
15.00 pauze
15.30 vervolg inleiding:
- casus door mr. Bas M. Visser (juridisch raadgever Natuur, Bos en Landschap)
16.00 vragen en discussie
16.30 afsluiting

Plaats: Utrecht

Datum: donderdag 13 november 1997

Kosten: f 125,- (inclusief syllabus)

Aanmelden: vóór 15 oktober 1997

Iepziektebestrijding, tussen hoop en wanhoop?

Inhoud: *Twee jaar na het symposium "Toch een toekomst voor de iep" in Wageningen waarin door vertegenwoordigers van het IepenBeraad en beheerders werd opgeroepen om te komen tot een landelijk dekkend netwerk voor de bestrijding van de iepziekte, is het tijd om de balans op te maken. De iepziekte houdt nog steeds flink huis onder het iepenbestand. Met vereende krachten wordt geprobeerd om de ziekte onder controle te krijgen. Het tijdig verwijderen en onschadelijk maken van alle zieke bomen en de daarmee gepaard gaande problemen en kosten, zijn voor veel beheerders soms nauwelijks op te brengen. Toch is er hoop dat we de ziekte binnen niet al te lange tijd (weer) onder controle kunnen krijgen. De plannen van het IepenBeraad voor de komende jaren zullen aan u worden voorgelegd.*

Programma: 13.15 uur zaal open, ontvangst met koffie/thee
13.30 welkomstwoord
13.45 inleidingen door:
- Marjan van Elsland, voorzitter van het IepenBeraad
- Octave van Nispen, medewerker plantsoendienst gemeente Bloemendaal
15.00 pauze
15.30 vervolg inleiding:
- presentatie door Jan Hekman van het speerpuntproject Walcheren, waar een proef wordt gehouden met effectieve bestrijding van de iepziekte
16.00 vragen en discussie
16.30 afsluiting

Plaats: Den Haag

Datum: 11 december 1997

Kosten: f 125,- (inclusief syllabus)

Aanmelden: vóór 1 november 1997

informatie en reserveringen
'Groene Evenementenlijn'
035-6422726

standpunt

Laatst werd me weer eens in ernst gevraagd, of het niet egoïstisch is ten opzichte van volgende generaties, nu oude bomen te verzorgen en te behouden. De

zal straks met mijn kleinkinderen naar het bos moeten om ze nog oude bomen te laten zien. Terug naar de oorspronkelijke vraag: Laten we onze kinderen puinhopen na, als

gedachte achter die vraag lijkt te zijn, dat we onze kinderen en kleinkinderen opzadelen met veel bijna dode en weinig jonge bomen. Wij zouden zo lang mogelijk willen genieten van de mooie, monumentale bomen en de volgende generaties de puinhopen nalaten. Zoiets.

Ik ben iedere keer weer verbaasd en verontwaardigd over die stelling, omdat hij zo onwaar en ondoordacht is en makkelijk weerlegd kan worden. Toch zie je dat zelfs vakmensen hem al tien-

we nu bomen behouden en verzorgen? Nee dus. In de eerste plaats worden er, zoals gezegd meer dan genoeg jonge bomen geplant, daar kunnen we een hele tijd mee vooruit. In de tweede plaats worden bomen zelden behouden en verzorgd voor minder dan 25 jaar. Nog een stelling: Boomverzorging is geen geriatrische instelling die oude bomen helpt zich nog enkele jaren voort te slepen! Daar leent geen enkele eerlijke boomverzorger zich voor. Integendeel, de boomverzorger

Boombehoud egoïstisch?

tallen jaren klakkeloos van elkaar overnemen en ernaar handelen! Ze zagen gezonde, oude bomen om en planten jonge bomen in de volle overtuiging dat ze komende generaties een dienst bewijzen.

Laten we de stelling eens omdraaien: Het is egoïstisch dat we in snel tempo heel veel vooroorlogse bomen vervangen.

Wie in Bomennieuws nr. 2 van dit jaar de rubriek Rijp & Groen heeft gelezen, weet dat we ons hier serieus zorgen over maken. Vooral in bebouwd gebied en langs wegen gaan steeds meer volwassen bomen verloren, enerzijds doordat we steeds meer ruimte nodig, of menen nodig te hebben voor wegen en gebouwen. Anderzijds doordat de moderne boombeheerder vaak noodgedwongen kiest voor "snel, goedkoop en veilig", ofwel de motorzaag. Er worden wel veel jonge bomen geplant, maar zelfs als die de moderne maatschappij overleven, duurt het nog 100-150 jaar, voor we er met ontzag naar kunnen kijken. Ik

is een "huisarts en/of specialist", die kleine en grote mankementen verhelpt, waardoor de boom weer 25, 50 of meer dan 100 jaar mee kan.

Tegelijkertijd zal de Bomenstichting nooit pleiten voor dure operaties aan volledig afgetakelde bomen. Of voor het behoud van een boom, die op omvallen staat. Dat zou inderdaad op egoïsme duiden.

Mensen realiseren zich vaak niet, dat bomen een of meer eeuwen oud kunnen worden; ons voorstellingsvermogen schiet tekort, omdat we zelf die ene eeuw niet zullen halen. Dus als een beuk van 80 jaar problemen heeft, denken we al aan zijn einde, terwijl bijvoorbeeld groeiplaatsverbetering en -bescherming er makkelijk voor kunnen zorgen dat hij 180 jaar oud wordt. Leuk voor de kleinkinderen! Toch?

Marjan van Elstrand

NIET WEG TE DENKEN!

BOOMLEVERING

Ook dit jaar heeft de Nationale Bomenbank weer vele soorten en maten bomen op voorraad. Boomlevering: Eén van de specialismen van de Nationale Bomenbank. Bel voor meer informatie **0184-433432**

NATIONALE BOMENBANK BV

AL 20 JAAR NATUURLIJK!

Postbus 37, 3360 AA Sliedrecht, Telefoon 0184-433432, Telefax 0184-416403

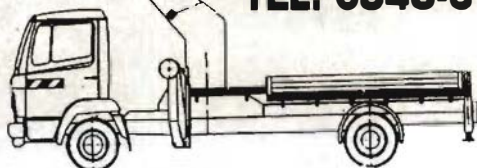
WIJ GAAN HOOG! HOE HOOG? BEL ABL

ABL
Boom- & Landschapsverzorging

hoogwerker verhuur

NIJVERDAL

TEL. 0548-61 79 77

De juiste combinatie:

- natuur- en gebruiksvriendelijk
- aantrekkelijke prijs/kwaliteit-verhouding

Omdat wij zoeken naar duurzame oplossingen, importeren wij veel van onze meubels zelf. Hierdoor krijgt u bovendien een voor Nederland verrassend andere collectie te zien.

Ontdek "het antiek van de toekomst"

Danske Mobler
TEAM7
STOKKE

Hansen
Laarsen
Hamaso

Redering & Lakerveld

Lijnmarkt 43, Utrecht (centrum) • Telefoon: 030 - 2 31 51 28
Geopend: dinsdag t/m vrijdag 10 - 18 uur • 's zaterdags 10 - 17 uur

Bomen, rustpunt van nature

Bomen in de stad verhogen de kwaliteit van het milieu en dragen bij tot gunstige leefomstandigheden. Stadsbomen hebben vaak onze hulp nodig: systeem-boomroosters en boomkorven kunnen daarbij een hulpmiddel zijn.

Maar bomen kunnen ook dienstbaar zijn aan de mens: boombanken zijn daar een goed voorbeeld van. Deze banken maken van de boom een rustpunt van nature. Vraag onze uitgebreide brochure aan!

Inter Design

INTERNATIONAAL DESIGN VOOR STADS- EN LANDSCHAPSMEUBILAIR

Postbus 217, 6800 AE Arnhem, Nederland.
Tel. 026-311 73 04. Fax 026-311 67 81.

Uitvinding in Apeldoorn laat straatbomen beter groeien

Bomen in trottoirs en op parkeerplaatsen groeien meestal slecht, omdat de groeiomstandigheden slecht zijn. De grond in het plantgat is wel goed, maar daaromheen ligt puur straatzand, omdat de verharding strak en glad moet liggen en blijven liggen. Boomwortels kunnen nu eenmaal niet groeien in verdicht, dood straatzand. Steeds vaker wordt straatzand rond de bomen vervangen door bomenzand of bomengrond. Dat is een mengsel van zand met enkele procenten humus, waar boomwortels wel in kunnen groeien, maar het blijft een hongerdieet, omdat de belangrijkste eis toch blijft, dat de verharding niet mag nazakken.

Toch willen we graag bomen laten groeien, langs straten, waar verder weinig groen is en op parkeerplaatsen, waar bomen koelte geven in de woestijn van steen en blik. Er wordt daarom al jaren gezocht naar grondmengsels en constructies, die zowel recht doen aan de boom, als aan de verharding, maar de echte, ideale oplossing was er tot nu toe nog niet bij, ook al pretenderen sommigen dat wel. Ik zeg 'tot nu toe', omdat ik in Apeldoorn een uitvinding heb gezien, die wel eens bijna ideaal zou kunnen zijn. Anton Dekker en zijn collega's van de gemeentelijke dienst Groen, Natuur en Landschap hebben slim gebruik gemaakt van een combinatie van oplossingen.

Elders in het land zijn sterke kunststof kratten ontwikkeld om regenwater onder het wegdek op te vangen, zodat het in de grond kan trekken en niet wordt afgevoerd via de riolering (zie onder andere het artikel 'Hemelwater infiltreren in de grond is beter voor het milieu' in het blad 'Stadswerk' van juni '97). Boven de kratten kan de straat gewoon geplaveid worden. De kratten zijn gemaakt van gerecycled polypropyleen en zijn sterk genoeg om ook vrachtverkeer te dragen. Het doel is dus, schoon regenwater apart te houden van echt afvalwater, wat in veel opzichten een gunstige ontwikkeling is. In Apeldoorn hebben ze nu bedacht, dat je die kratten ook rondom een boom in de grond kunt opstapelen en dan opvullen met echte bomengrond, aangepast aan de eisen van de boom en niet aan de eisen van het verkeer. De wortels kunnen gemakkelijk ongehinderd van krat naar krat groeien en de boom kan dus uitgroeien tot een echte, mooie, gezonde ... Kortom, ik ben erg enthousiast over het idee en de uitwerking ervan, die ik heb gezien. Natuurlijk zijn er beperkingen, zoals de hoge kosten (enkele duizenden gulden per boom), maar daar valt heel wat aan te relativeren,

vooral als je denkt aan een oude uitspraak van de Bomenstichting: "Liever één goed groeiende boom op een strategische plek, dan tien kwarrende zielepoten". Bovendien worden de kosten natuurlijk lager bij vaker toepassen. De mensen van de gemeentelijke dienst Groen, Natuur en Landschap Apeldoorn vonden het nog te vroeg voor uitgebreide publicaties in de vakbladen, want ze willen hun idee eerst nog verder toetsen. Maar ik mocht er wel vast dit stukje aan wijden, want ze hebben er geen commercieel belang bij om het idee geheim te houden. En wie weet wat anderen er nog bij verzinnen, als ze, net als de Apeldoorners, hun gezonde verstand en inventiviteit gebruiken. Onze complimenten!

Marjan van Elstrand

Donatie aan de Bomenstichting als relatiegeschenk

Op donderdag 29 mei ontving de Bomenstichting van het Rotterdamse milieubureau Cycle Systems een bijdrage voor het Bomenfonds. In het Kantoor van de Toekomst ontving waarnemend directeur van de Bomenstichting Coos van Heuven van de heer Bolsenbroek, directeur van Cycle Systems, een cheque ter waarde van f 3.635,-.

De traditie van het geven van relatiegeschenken tijdens de Kerst vulde Cycle Systems het afgelopen jaar op milieuvriendelijke wijze in. Mooie wijnen of ontbijtpakketten heeft dit milieuvriendelijke bureau aan de kant

geschoven. Om de samenwerking en goede contacten met relaties te benadrukken, zocht ze naar een originele oplossing en vond deze in de vorm van een donatie aan de Bomenstichting. Het budget voor

Overhandiging van de donatie in het Kantoor van de Toekomst door J. Bolsenbroek, directeur van Cycle Systems aan Coos van Heuven waarnemend directeur van de Bomenstichting.

kerstgeschenken werd ter beschikking gesteld voor de ondersteuning van het onderhoud aan Monumentale bomen. Cycle Systems gaf vorm aan deze donatie door certificaten te maken met een foto van de desbetreffende boom, waarmee zij verklaarde een bedrag te schenken aan de Bomenstichting. De bomen, een ruim honderd jaar oude rode beuk en een treurbeuk bij Huize Zorgwijk te Berghem (N-Br.), hebben inmiddels de noodzakelijke onderhoudsbeurt ondergaan. Het initiatief is door relaties van Cycle Systems goed ontvangen. De Bomenstichting dankt Cycle Systems voor dit initiatief.

Joop Comijs

f 65.000,- voor Bomenfonds !

Rond Koninginnedag ontving u als donateur van de Bomenstichting een brief waarin we u een financiële bijdrage vroegen voor het Bomenfonds. Met geld uit het bomenfonds worden eigenaren van bij de Bomenstichting geregistreerde Monumentale bomen ondersteund in het onderhoud.

We hadden een voorzichtige schatting gemaakt van de opbrengst van deze actie, maar het resultaat overtrof onze stoutste verwachtingen. Eind augustus was f 65.000,- bijgeschreven op onze rekening. Een fantastisch resultaat.

We zijn hiermee in staat een groot deel van de wachtlijst weg te werken.

U zult begrijpen dat het ondoenlijk is iedereen persoonlijk te bedanken. Dus bij deze: iedereen die een bijdrage heeft overgemaakt *hartelijk dank!*

Objecten waaraan we inmiddels financiële steun hebben toegezegd zijn:

- Eijsden, 1 paardekastanje
- Termunten, 1 bruine beuk
- Heusden, 1 paardekastanje
- Meedhuizen, 2 paardekastanje
- Herwijnen, 1 paardekastanje
- Metslawier, paardekastanje
- Almelo, 2 treurbeuken
- Baarn, bruine beuk
- Oosterbeek, 1 Thuja

Frank Moens

Twee treurbeuken op de Joodse Begraafplaats in Almelo kunnen een onderhoudsbeurt krijgen met steun van het Bomenfonds. Dit is mogelijk dankzij de giften van vele donateurs.

foto: Edwin Koot

Mobiele expositie Bomenstichting gereed

Eigenlijk was het expositiemateriaal al jaren aan vervanging toe, maar kwam het er niet van om het eens goed aan te pakken. Met steun van het Prins Bernhardfonds was het mogelijk om een nieuwe, frisse mobiele presentatie te laten vervaardigen waarin in kort bestek duidelijk wordt gemaakt wat de doelstelling en het werkteerrein van de Bomenstichting is. Het eerste 'optreden' van de expositie vond plaats tijdens de Demo-dagen die van 9 t/m 11 september werden gehouden in Papendal bij Arnhem.

Wisselexpositie

Het geheel bestaat uit zes houten panelen (100 x 80 cm), waarvan vijf met vaste tekst en beeld en één paneel geschikt voor wisselexposities. De achtergrond van de panelen geeft globaal het werkgebied van de Bomenstichting weer. De tentoonstelling zal worden gebruikt op beurzen, bij manifestaties van de Bomenstichting zoals lezingen, donateursdagen en ter ondersteuning van acties. Ook contactpersonen kunnen we nu eenvoudiger de mogelijkheid

geven om de Bomenstichting te presenteren op bijvoorbeeld lokale milieumarkten. Door het wisselpaneel is het mogelijk om gerichte informatie over een bepaald onderwerp of over een actie te geven. Vanzelfsprekend is het geheel demontabel en kan het in tassen worden vervoerd.

Frank Moens

Boomgedichten van de Stichting Bomen Over Leven

Sinds enkele jaren brengt deze stichting boomgedichten in omloop, waarin vaak gedachten over de relatie tussen mens en natuur worden verwoord. Dit seizoen publiceert zij het boomgedicht "Herfst". Het gedicht, gedrukt op een briefkaart, is te bestellen door f 8,- (voor tien kaarten) over te maken op postgiro 4032484 ten name van de Stichting, Postbus 7124 te Zoetermeer.

Joop Comijs

Boomvriendelijk bouwen

Ongetwijfeld kennen wij allemaal gevallen van bouwactiviteiten in de naaste omgeving van waardevolle bomen. Men zou dan drie mogelijkheden kunnen onderscheiden:

- men houdt bij het ontwerpen en bij de uitvoering van de bouw rekening met de op het terrein staande bomen. Dat kan zelfs meer zijn dan streven van bouwwerk en bomen een harmonisch geheel te maken.
- men verwijderd alle bomen, die de uitvoering van het plan in de weg staan.
- men laat weliswaar de bomen op het bouwterrein staan, doch als gevolg van graafwerkzaamheden en van opslag van bouwmaterialen in de buurt van deze bomen ontstaat zoveel schade, dat de bomen op den duur toch doodgaan.

Met het oog op dit laatste komt Pius Floris Boomverzorging Nederland B.V. uit Vught met een waardevol initiatief. Namelijk duidelijke voorschriften voor de plaatsing van beschermende hekken rond bomen op het bouwterrein, samen met bordjes, die aan deze hekken kunnen worden gehangen, posters voor in de kantine en ter completering folders met als titel: "Boomvriendelijk bouwen". Het gehele pakket is voor f 90,— bij Pius Floris verkrijgbaar. telefoon: 073-6567235. Ons inziens een waardevol initiatief. De toepassing draagt bij tot duidelijkheid op de bouwplaats. Van harte aanbevolen!

Joop Comijs

Herziene wervingsfolder

Met steun van het cosmeticabedrijf Yves Rocher heeft de Bomenstichting een geheel herziene wervingsfolder kunnen maken. Om de Bomenstichting in uw omgeving meer bekendheid te geven of voor werving van nieuwe donateurs kunt u een setje van tien folders kosteloos thuisgestuurd krijgen. Een telefoontje naar het secretariaat (030)2340778 is voldoende.

Nieuw vervoermiddel Bomenschouw

Toen de Bomenschouw in 1991 met zijn werk begon: het inspecteren van alle geregistreerde Monumentale bomen kon met subsidie van het Ministerie van LNV een vervoermiddel worden aangeschaft. Na ruim zes jaar intensief gebruik was de auto behoorlijk versleten en aan vervanging toe. Dankzij een extra eenmalige bijdrage van het Ministerie konden we een nieuwe auto aanschaffen. Wellicht komt u Bomenschouw Luc Noordman of een van de andere medewerkers van de Bomenstichting erin tegen.

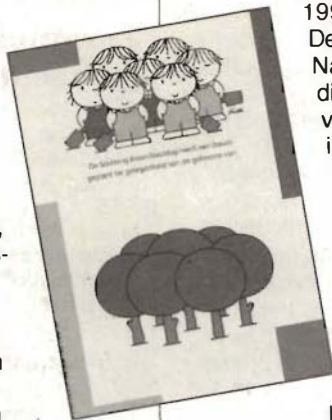

foto: Edwin Koot

Nogmaals geboortebomen

In het vorig nummer maakten we melding van de het planten van geboortebomen. Wellicht zijn er mensen geïnteresseerd om voor hun kinderen of kleinkinderen bomen te planten maar hebben zelf geen plaats. De Stichting Boomfeestdag heeft daar een oplossing voor.

Bomen hebben altijd een bijzondere betekenis gehad voor mensen. Bomen werden geplant om een gebeurtenis die men de moeite waard vond voor een verre toekomst in de herinnering te bewaren. Want bomen gaan vele mensengeneraties mee. In vroeger tijden was het gebruikelijk om ter gelegenheid van de geboorte van een kind een boom of zelfs een heel bos te planten. Soms werd die boom gekapt als het kind ging trouwen. Met de opbrengst van het hout werd dan de bruiloft betaald. Zo herdachten niet alleen geboorten, maar ook huwelijken, jubilea en bevrijdingsfeesten. De Stichting Boomfeestdag heeft het oude gebruik nieuw leven ingeblazen. Ter gelegenheid van de geboorte van een kind kan een boom worden besteld. Dat kunnen de ouders of grootouders doen, maar het is ook een leuk kraamcadeau voor vrienden of kennissen. De bomen worden jaarlijks, tijdens de Nationale Boomfeestdag geplant in een babybos in een boswachterij van Staatsbosbeheer. Het kind krijgt een certificaat met zijn of haar naam en geboortedatum en een routekaart. Het streven is in elke provincie een babybos te realiseren.

Een geboorteboom bestellen

Een geboorteboom kost f 12,50 en kan als volgt worden besteld:

1. f 12,50 overmaken naar Postbankrekening 110.500 t.n.v. Stichting Boomfeestdag te Gouda, onder duidelijke vermelding van naam en geboortedatum van het kind.
 2. Een (kopie van het) geboortekaartje met volledig ingevulde girobetaalkaart of eurocheque sturen naar Stichting Boomfeestdag, Gortmolenerf 19, 2807 EK Gouda.
- Binnen 2 à 3 weken wordt het certificaat toegezonden.

Voor u gelezen

Nieuwsbrief landschapsbeheer Zuid-Holland - juni 1997

Begin jaren tachtig ontstond in ons land de gedachte zogenaamde landschaps-beleidsplannen te gaan uitbrengen. Ze geven een bepaalde visie weer op de gewenste ontwikkeling van natuur en landschap in het buitengebied. Een dergelijk plan kan gelden voor een bepaalde gemeente, maar ook voor een bepaalde streek. Dit artikel geeft een overzicht van wat er in het kader van een dergelijk plan in bepaalde gemeenten tot stand is gebracht. Zaken die in een landschapsbeleidsplan aandacht krijgen zijn van zeer uiteenlopende aard. Wij noemen: dijkbeplanting, bosaanleg, erfbeplanting, houtwallen, maar ook de aanleg van fiets- en wandelpaden.

Inzicht in Natuur - zomer 1997

De Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu die dit tijdschrift uitgeeft, vraagt - in het bijzonder in dit nummer - aandacht voor het particulier natuurbeheer. Hierbij wordt niet alleen gedacht aan eigenaren van bossen natuurgebieden, maar ook van agrarische gronden. Dit onderwerp staat op het ogenblik volop in de belangstelling, zowel bij particuliere eigenaren als bij de overheid. Betreurd wordt dat de grote natuurbeschermingsorganisaties vaak sceptisch staan tegenover deze ontwikkeling, omdat zij de gunstige resultaten hiervan in twijfel trekken. Gepleit wordt voor wederzijds begrip en voor een samengaan. Het nummer geeft verder een jaaroverzicht van de activiteiten van de stichting.

Groen - 1997 no 5

Een belangwekkend themanummer over boomveiligheid. De toegenomen kennis op het gebied van de boomveiligheid en de ontwikkelde technieken om deze veiligheid te bevorderen, hebben juridisch gezien bepaalde consequenties. Immers: de boomeigenaar beschikt over meer middelen om schade te voorkomen, terwijl de benadeelde de eigenaar het verwijt kan maken, dat hij daarvan geen gebruik heeft gemaakt. Mr. Bas Visser geeft hierover een uiteenzetting. Verder een artikel over het bomenbeheer in Den Haag, en wat men heeft ondernomen om te voldoen aan de verlangens van de wetgever. Marjan van Elstrand stelt de vraag, hoever men moet gaan bij de bevordering van de veiligheid. De motor-

zaag is wel een gemakkelijke oplossing, maar lang niet altijd de juiste. Bij het beheer van bomen moeten enkele duidelijke eisen worden gesteld. Allereerst moet er deskundige leiding zijn, die bovendien voldoende invloed heeft op het algemene beleid. Verder moet er worden uitgegaan van een duidelijke visie, waardoor ontwerp, beleid en beheer goed op elkaar zijn afgestemd. Dat er liefde voor het vak moet zijn, is bijna vanzelfsprekend. Al met al zal dit moeten leiden tot een beleid met als belangrijkste stelregel, dat voorkomen altijd beter is dan omzagen. Verder een artikel over een aantal technisch-biologische achtergronden van de huidige inzichten door Jitze Kopinga en een bijdrage over het belang van periodieke bomenschouw.

Groen - 1997 no. 6

Dit nummer is gewijd aan de herinrichting van de openbare ruimte in binnensteden. Activiteiten in een zevental steden worden besproken. Verder is er een waardevolle bijlage over boombescherming op bouwlocaties, die eigenlijk in het bezit zou moeten zijn van iedere bouwonderneming.

Joop Comijs

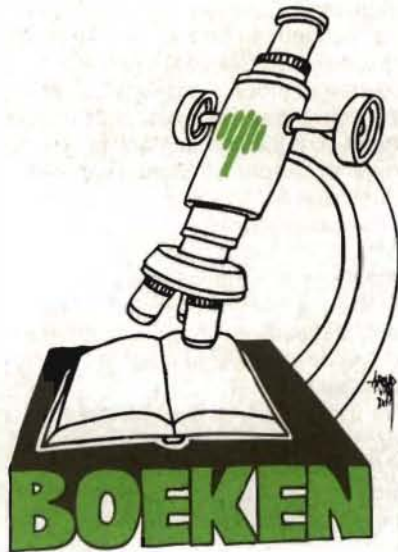
Bomen beschermen op bouwterreinen

Vereniging Stadswerk, vakgroep Groen, Natuur en Landschap heeft in samenwerking met diverse belangenorganisaties voor de bouw een poster uitgebracht met aanwijzingen om bomen tijdens bouwwerkzaamheden te beschermen.

De poster is gestoeld op een Zwitserse uitgave en de teksten en afbeeldingen zijn bewerkt naar Nederlandse omstandigheden.

De poster (82 x 55 cm) is te bestellen bij het secretariaat van STADSWERK tel.: 070-3738612

Boomspiegel 13

Park- en Laanbomen, deel 2

F.J. Fontaine
uitg.: Boomkwekerij M. van den Oever,
Haaren
prijs f 30,- (te bestellen door het bedrag
over te maken naar giro 1071936)

De dertiende boomspiegel behandelt de minder gebruikte exoten *Ailanthus*, *Cercidi-phyllum*, *Davidia*, *Eucommia*, *Paulownia* en *Phellodendron*. Frans Fontaine stond weer garant voor een indrukwekkende, gedetailleerde beschrijving, waarop niets valt aan te merken. De Boomspiegels zijn uitstekende boekwerkjes voor mensen, die beroepsmatig met sortimentskeuze bezig zijn. Maar ook een bomenliefhebber die meer informatie wil over een bepaalde soort, vindt er ongetwijfeld iets in van zijn of haar gading.

Ter informatie het overzicht van de verkrijgbare delen van de volgende geslachten:

- nr. 2 - *Carpinus* en *Ostrya* (f 20,-)
- nr. 3 - *Nothofagus*, *Corylus* en *Castanea* (f 20,-)
- nr. 4 - *Quercus* (f 20,-)
- nr. 5 - *Tilia* (f 20,-)
- nr. 6 - *Aesculus* (f 20,-)
- nr. 7 - *Alnus* (f 20,-)
- nr. 8 - *Robinia* (f 20,-)
- nr. 9 - *Fraxinus* (f 20,-)
- nr. 10 - *Betula* (f 25,-)
- nr. 11 - *Juglandaceae* (f 25,-)
- nr. 12 - Park- en Laanbomen, deel 1 (*Catalpa*, *Cladrastis*, *Gleditsia*, *Gymnocladus*, *Liquidambar*, *Liriodendron*, *Maclura*, *Nyssa*, *Sassafras*) (f 30,-).

Frank Moens

Eeuwenoude bomen op Cyprus

Henriëtte Gorter
Uitg. 'De Boschgeest', Postbus 261, 8160
AG Epe
ISBN 90-71972-09-7
prijs (incl. verzending) f 21,20

Henriëtte Gorter heeft in eigen beheer een goed verzorgd en prettig geschreven boekje uitgegeven over de oude bomen van (Zuid-)Cyprus. Foto's en tekeningen, de laatste van Eveline Hilleveld, verlevendigen het geheel (de kleurenfoto's zijn helaas niet erg scherp).

De schrijfster heeft een aantal reizen naar Cyprus gemaakt en is daar op ontdekkingsstocht gegaan naar bijzondere bomen. Veel dorpen en vooral kerkpleinen worden gedomineerd door zeer fraaie exemplaren van o.a. plataan en Betoum-boom (*Pistacia atlantica*). Op meer natuurlijke lokaties zijn ook oude exemplaren van de wilde vijg (*Ficus sycomorus*), aardbeiboom (*Arbutus*) en Johannesbroodboom (*Ceratonia*) te vinden.

Na een inleiding en een algemeen hoofdstuk over ligging en soorten bomen worden in tien hoofdstukken tochten naar oude bomen beschreven. Veel wetenswaardigheden worden gegeven die de schrijfster in interviews met de lokale bevolking heeft opgetekend. Ook heeft ze gebruikgemaakt van de kennis van boomverzorger J. Copijn over de bomen van Cyprus.

Wie naar Cyprus reist en van bomen houdt, moet dit boekje gewoon aanschaffen - de prijs kan geen bezwaar zijn - en kan het als aanvullende, specialistische reisgids gebruiken. Er is overigens ook een Engelstalige versie verschenen (Centuries old trees in Cyprus, ISBN 90-71972-10-0) die, naar ik aanneem, mevrouw Gorters interessante speurwerk op het eiland zelf bekendheid zal geven.

Twee kritische opmerkingen tot slot. Als voor de bomen relevante gebeurtenis noemt de schrijfster het feit dat 'na de Turkse invasie van 1974 alle Cyprioten naar het zuiden van het

eiland werden verdreven'. Ze bedoelt hier de Grieks-Cyprioten; de Turks-Cyprioten gingen naar het noorden (of waren daar al). De relevantie van dit feit voor de bomen ontgaat mij, of het moet zijn dat door de tweedeling van het eiland oude bomen in het Noorden door de schrijfster niet (meer) bezocht konden worden.

De 792 monumentale Nederlandse bomen uit de bijlage van het standaardwerk van Gerrit de Graaff vergeleek mw. Gorter met de 150 oude bomen op (Zuid-)Cyprus. Maar het Nederlandse bestand bevat 8000 bomen (inclusief die selectie van 792), een getal dat ook in het boek van De Graaff genoemd wordt. De vergelijking valt dan niet ten voordele van Cyprus uit. Maar toegegeven: de bomen van Cyprus zijn wel heel mooi!

Aart de Veer

Zorgplicht bij bomen, gemeente Amsterdam

Evert Ros
uitg.: OMEGAM - Groenadvies
35 blz.
f 55,-

te bestellen door het bedrag over te maken op gironummer 4594493 ten name van Omegam, onder vermelding van 'zorgplicht'

In overleg met boombeheerders van de stadsdelen van Amsterdam is deze brochure tot stand gekomen. Ook het Verzekeringsbedrijf van de gemeente Amsterdam was erbij betrokken.

In de brochure komen zowel de technische als de juridische aspecten aan de orde. Samensteller Evert Ros van Omegam Groenadvies geeft antwoord op vragen hoe een zorgplichtsysteem op te zetten is, hoe vaak een boom gecontroleerd moet worden en hoe de bevindingen eenvoudig en doelmatig zijn vast te leggen. De VTA-methode (Visual Tree Assessment) krijgt uitvoerige aandacht en ook de instrumenten die daarbij gebruikt kunnen worden. Vanzelfsprekend ontbreekt ook het juridische deel niet; geschreven door de autoriteit op dit gebied mr. Bas Visser.

Voor boombeheerders die zelf een systeem voor hun periodieke boomcontrole moeten opzetten, kan deze brochure een handige leidraad zijn. Een boomkeuringsformulier en een checklist voor standvastigheid, als bijlage opgenomen, maken het geheel concreet.

Frank Moens

Dryade

Dendrologische databank op CD-ROM, samenstelling door het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) en uitgegeven door Pudoc-DLO te Wageningen.
f 175,- na 1 oktober f 225,-

De afgelopen jaren verschenen diverse datasystemen op de markt waarmee snel allerlei boomsoorten die aan bepaalde selectie criteria voldoen, op het beeldscherm verschenen.

Onlangs verscheen de eerste CD-ROM. Het voordeel van CD-ROM is de mogelijkheid van de opslag van een grote hoeveelheid data. Met name de opslag en het opvragen van beelden is hierdoor eenvoudiger geworden. Wat dat betreft is de opzet van Dryade geslaagd. Zo'n 950 loof- en naaldbomen zijn snel oproepbaar met in de meeste gevallen een kleurenafbeelding en een uitvoerige beschrijving, een overzicht van gevoeligheden voor bepaalde bodemomstandigheden, ziekten en aantastingen.

Het vereist wel enige studie om goed wegwijs te kunnen in Dryade. Voor het systeem is waarschijnlijk gebruik gemaakt van een bestaande Engelstalige basisindeling, waaraan de Nederlandstalige Dryade inhoud is toegevoegd. Dit werkt niet prettig. Voormalig IBN dendroloog Harrie van Haaren legde de basis voor deze CD. Gedurende zijn loopbaan noteerde hij een enorme hoeveelheid gegevens van boomsoorten en variëteiten. Vele schriften schreef hij vol, maar de gegevens waren slecht toegankelijk. Het is een postume kroon op het werk van Van Haaren door zijn materiaal als basis te gebruiken in deze moderne vorm van dataopslag. Onderzoeker Jitze Kopinga actualiseerde de gegevens.

Per boomsoort is een zeer uitvoerige beschrijving opgenomen. De samenstellers hadden mijns inziens voor een andere wijze van presenteren moeten kiezen. De beschrijving telt enkele (beeldscherm)pagina's en het lezen daarvan is niet plezierig. Wel is het zo dat een selectie direct bij dat punt in de beschrijving op het scherm verschijnt. Dus de gevraagde informatie is goed bereikbaar.

Kleurenfoto's geven een aardig beeld van de boomvorm. Desgewenst kan het plaatje of de tekst worden uitgeprint of naar een bestand worden weggeschreven. Ook selecties kunnen worden uitgeprint. Jammer is dat de selectiecriteria dan bovenaan de lijst ontbreken.

Voor een ieder die zich met sortimentskeuze bezighoudt, biedt deze CD een samengevatte hoeveelheid gegevens die in deze vorm niet in een (Nederlandstalig) boek zijn te vinden.

Frank Moens

4 en 5 oktober

Evenementen Weekend Arboretum Trompenburg

Tijdens de herfstmanden is het arboretum getooid met prachtige herfstkleuren. Tijdens het weekeind is er verkoop van planten, bollen en knollen en exclusieve tuinartikelen.

Diverse natuur- en milieuverenigingen en stichtingen zijn vertegenwoordigd. Trompenburg vindt u aan de Honingerdijk 86 in Rotterdam (nabij stadion Woudenstein)

Open: beide dagen van 10.00-17.00 uur

Entree f 5,- per persoon, kinderen tot 16 jaar gratis.

14 oktober

Cursus struiken, heesters, lianen

De KNNV-afdeling Utrecht organiseert een cursus over de herkenning van struiken, heesters en lianen (klimplanten e.d.). In negen lesavonden en evenzoveel excursies krijgt u van bomen en struikenkenner Kees Marsman onderricht in het herkennen en gebruik van de soorten.

De kosten zijn voor niet-KNNV leden f 210,-. Nadere inlichtingen bij Kees Marsman tel. 030-2202382.

23 oktober

3e Dierckx-lezing

Door Arie Koster, onderzoeker bij het IBN-DLO in Wageningen.

De titel van de lezing is: Bomen als herberg, pleisterplaats en bakermat. Het belang van bomen als natuurlijke schakel in de stedelijke omgeving. Plaats: Sociëteitgebouw, Mariaplaats in Utrecht.

Aanvang: 20.00 uur

Toegang is gratis

Inlichtingen bij de Bomenstichting 030-2340778

6 en 7 november

Symposium 'Van markt naar bosuitbreiding.'

De rol van ketenbenadering bij stimulering Europees Kwaliteitshout.

Organisatie en inlichtingen

Stichting Robinia, Postbus 494, 6700 AL Wageningen, tel.:0317-427570

16 november

21e Open Dag Hout

Dit jaar wordt de Open Dag Hout gehouden in de Energiehal in Rotterdam.

Meer dan 100 exposanten nemen deel en laten u kennismaken maken uiteenlopende onderwerpen op het gebied van houtbewerking, bijzondere houtsoorten, gereedschappen en cursussen.

Energiehal, Energieweg 5 (nabij Kleinpolderplein) in Rotterdam.

Open: 10.00 - 17.00 uur

Entree: volw. f 7,50 ,

kind tot 12 jaar f 2,50 65+ f 5,-

Maximale entree per gezin f 15,-

13 november en 11 december

Middagsymposia Bomenstichting

Onderwerpen: 'Zorgplicht bij bomen, noodzaak' en 'Iepziektebestrijding, tussen hoop en wanhoop.' Zie voor uitgebreide informatie elders in dit nummer

In het volgende nummer ...

Het laatste nummer van 1997, traditiegetrouw een themanummer, zal voor een groot deel zijn gewijd aan het gebruik van bomen in allerlei vormen van kuntsuitingen. Aan bod komt vanzelfsprekend de schilderkunst, maar ook de dichtkunst en het gebruik van levende bomen als kunstobject.

Paniek rond veiligheid

Toen ik hoorde, dat een gemeente 60 % van haar volwassen bomen met apparatuur wilde laten scannen, realiseerde ik me, dat de angst voor aansprakelijkheid tot onzinnige paniekreacties begint te leiden.

Het zeer lezenswaardige themanummer "Boomveiligheid" van het tijdschrift Groen (nr. 5/97) geeft een heleboel technische en juridische informatie over de taak van de beheerder om zijn bomenbestand "veilig" te houden. Daar komen geen spectaculaire aanbevelingen uit, want we doen het allang goed. Bovendien zijn bomen nu eenmaal natuur, dus onberekenbaar, net als het weer. We zullen ongelukken met bomen nooit voor 100 % kunnen voorkomen, tenzij we ze uitroeien.

Wie simpelweg eenmaal per jaar op grondige en deskundige wijze al zijn volwassen bomen visueel inspecteert (dus zonder apparatuur!) komt er snel achter welke bomen gevaarlijk zouden kunnen zijn.

Twijfelgevallen kunnen nader onderzocht worden met de apparatuur die boomverzorgings- en adviesbedrijven daarvoor beschikbaar hebben. Bomen die duidelijk gevaarlijk zijn, worden direct gerood, tenzij ze niemand kwaad doen, als ze omvallen.

Als er ondanks deze maatregelen - jaarlijkse visuele controle en nader onderzoek van twijfelgevallen - toch een ongeluk gebeurt, zal de rechter dit aan overmacht wijten en de beheerder dus niet aansprakelijk stellen! (Wie me niet gelooft, moet het artikel van Bas Visser in Groen er nog maar eens op nalezen). Deze werkwijze geeft trouwens al meer slachtoffers onder de bomen dan ons lief is, want zowel de beheerder als het bedrijf nemen de veiligheidsmarges ruim, alweer uit angst voor aansprakelijkheid. En dan te bedenken, dat de meeste ongelukken met bomen niet eens gebeuren, doordat de stam breekt (wat met deze VTA-apparatuur enigszins te voorspellen is), maar doordat de hele boom omvalt of omdat er een grote tak uitbreekt.

Er zijn boomverzorgingsbedrijven, die de angst van beheerders aanwakkeren en uitbuiten met oneerlijke voorlichting. En er zijn beheerders, die zich klakkeloos allerlei dure, maar overbodige onderzoeken laten aansmeren. Beheerders lopen daarmee vooruit op ontwikkelingen in de jurisprudentie, waar ze in feite helemaal

niet op zitten te wachten. Stel je voor dat de rechter hun werkwijze als maatstaf gaat hanteren. Dan moeten straks alle volwassen bomen in Nederland jaarlijks geprikt, gescand, geboord en half omgetrokken worden, omdat er wel eens één onveilig zou kunnen zijn. En die ene onveilige wordt er door een deskundige boomverzorgster ook zo op het oog wel uitgepikt.

Bedrijven en beheerders, die zich door dit artikel beledigd voelen, moeten zich afvragen of mijn verwijten op hen van toepassing zijn. Zo niet, dan hoeven ze zich niet beledigd te voelen, want de goede vakmensen (bedrijven én beheerders) kennen elkaar en hoeven elkaar door dit artikel niet te gaan wantrouwen. Als mijn verwijt wel van toepassing is, zoals bij het bedrijf en de beheerder, die 60 % van de bomen scannen, wees dan niet beledigd, maar doe iets! Dit kost te veel!

RIJP &

GROEN

Interactieve beleidsvorming

In mei volgde ik de tweedaagse PHLO-cursus 'Communicatie en interactieve beleidsvorming', gegeven door prof. Cees van Woerkum. Deze cursus gaf mij antwoord op de vraag, hoe het toch steeds weer mis kan gaan in de communicatie tussen overheid en burgers. Ze spreken elkaars taal niet, ze wantrouwen elkaar en er is te veel machtsverschil. De overheid ontwikkelt een plan en gaat dan vervolgens een draagvlak creëren. Inspraakavonden zijn niet bedoeld om nog veranderingen in het plan te accepteren, maar om de burgers ervan te overtuigen dat het een goed plan is. En dat werkt vaak averechts. De cursus geeft ook antwoord op de vraag, hoe het anders kan, namelijk met interactieve beleidsvorming. Dat wil zeggen dat de overheid met een probleem naar de burgers stapt en samen met hen een plan ontwikkelt om het probleem op te lossen. Dat is niet zo simpel als het hier staat, maar

er is heel veel voor te zeggen. Op bomengebied gaat de communicatie tussen gemeente en burgers ook vaak mis. De Bomenstichting zit daar regelmatig tussen en merkt dan hoe de kloof groeit en iedereen de moed verliest, aan beide kanten. Dat hoeft dus niet. Toch zat er niet één gemeenteambtenaar bij die cursus. Gelukkig wordt hij dit najaar opnieuw gegeven.

Maijan van Eindhoven

Liever één boom ...

Wat zie je toch nog ontzettend vaak bomen op de meest onmogelijke plekken, waar ze helemaal niet kunnen groeien. Het automatisme waarmee bomen, zonder extra voorzieningen (zie het stukje over Apeldoorn), worden geplant in trottoirs en op parkeerplaatsen, zou toch zachtjesaan verleden tijd moeten zijn. Zo'n boom gaat nooit doen waar hij voor geplant is, namelijk groeien, mooi zijn, schaduw geven, ondanks de kosten die eraan gependend worden om hem in leven te houden. Daarom nogmaals een hartekreet: plant liever één boom op een gezonde, strategische plek, waar hij goed kan leven, dan tien bomen die nooit groot zullen worden!!!